

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Diplomová práce

Právní úprava společné a střídavé péče v ČR v porovnání s vybranými státy

EU

Anna Paulíny

Plzeň, 2018

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
Fakulta právnická
Akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Anna PAULÍNY**
Osobní číslo: **R13M0164P**
Studijní program: **M6805 Právo a právní věda**
Studijní obor: **Právo**
Název tématu: **Právní úprava společné a střídavé péče v ČR v porovnání s vybranými státy EU**
Zadávající katedra: **Katedra občanského práva**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

1. Úvod
2. Péče o dítě jako součást rodičovské odpovědnosti
3. Společná a střídavá péče v ČR
4. Srovnání s vybranými zeměmi
5. Závěr

Rozsah grafických prací:
Rozsah kvalifikační práce:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**
Seznam odborné literatury:
viz příloha

Vedoucí diplomové práce: **JUDr. Jindřich Psutka, Ph.D.**
Katedra občanského práva

Datum zadání diplomové práce: **15. února 2017**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2018**

Doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.
děkan

Doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.
pověřená osoba

V Plzni dne 3. července 2017

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně, a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

V Plzni, dne 30.3.2018

.....

Ráda bych poděkovala JUDr. Psutkovi, Ph.D. a JUDr. Nové za jejich zájem, připomínky, čas a laskavou pomoc.

Obsah

Seznam použitých zkratk	1
1. Úvod	10
2. Aktuálně platná právní úprava společné a střídavé péče	12
2.1 <i>Mezinárodní prameny práva</i>	12
2.1.1 Všeobecná deklarace lidských práv	12
2.1.2 Mezinárodní pakt o občanských a politických právech	12
2.1.3 Úmluva o právech dítěte	13
2.1.4 Evropská úmluva o výkonu práv dětí	14
2.1.5 Úmluva o styku s dětmi	14
2.2 <i>Prameny práva Evropské unie</i>	15
2.2.1 Listina základních práv EU	15
2.2.2 Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003	15
2.3 <i>Národní prameny práva</i>	16
2.3.1 Listina základních práv a svobod	16
2.3.2 Občanský zákoník	16
2.3.3 Občanský soudní řád	16
2.3.4 Zákon o zvláštních řízeních soudních	17
2.3.4.1 Ve věcech péče o nezletilé dítě	17
2.3.5 Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí	18
2.3.6 Zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci	19
2.3.6.1 Mediace v občanském soudním řádu	20
2.3.6.2 Mediace v zákoně o zvláštních řízeních soudních	20
3. Péče o dítě jako součást rodičovské odpovědnosti	21
3.1 <i>Definice některých pojmů</i>	21
3.1.1 Rodina	21
3.1.2 Dítě	22
3.1.3 Pojmy „Nejlepší zájem dítěte“ a „blaho dítěte“	22
3.2 <i>Péče o dítě jako součást rodičovské odpovědnosti v České republice</i>	22
3.2.1 Vznik a nositelství rodičovské odpovědnosti	23
3.2.2 Výkon rodičovské odpovědnosti	23
3.2.3 Modifikace rodičovské odpovědnosti	25
3.2.4 Zánik rodičovské odpovědnosti	26
3.2.5 Změna poměrů v návaznosti na změnu péče	26
4. Společná a střídavá péče v České Republice	27
4.1 <i>Vymezení pojmů</i>	27
4.1.1 Střídavá péče	27
4.1.2 Společná péče	28
4.2 <i>Právní pojetí společné a střídavé péče do účinnosti novely zákona o rodině (z. č. 91/1998 Sb.)</i>	28
4.3 <i>Právní pojetí společné a střídavé po účinnosti novely zákona o rodině (z. č. 91/1998 Sb.)</i>	29
4.3.1 Výživné	31

4.3.2	Dohoda o výživném	32
4.4	<i>Judikatura Ústavního soudu</i>	33
4.4.1	I. dekáda rozhodovací činnosti Ústavního soudu od 1.1.1993 do 31.12.2003	33
4.4.2	II. Dekáda rozhodovací činnosti Ústavního soudu od 1.1.2004 do 31.12.2013	34
4.4.2.1	Postavení střídavé péče mezi ostatními formami péče o dítě	34
4.4.2.2	Střídavá péče přes nesouhlas jednoho z rodičů	35
4.4.2.3	Priorita nařizování střídavé péče	36
4.4.3	III. dekáda Ústavního soudu od 1.1.2014 doposud	38
4.4.3.1	Nařízení střídavé péče i přes velkou vzdálenost	38
4.4.3.2	Kritéria nařízení střídavé péče	38
4.4.3.3	Presumpce střídavé péče	40
4.4.3.4	Judikatura Ústavního soudu s opačným pohledem na podmínky střídavé péče	42
4.4.4	Aktuální postoj Ústavního soudu ke střídavé péči	46
5.	Srovnání s vybranými zeměmi	47
5.1	<i>Společná a střídavá péče ve Velké Británii</i>	47
5.1.1	Aktuálně platná právní úprava společné a střídavé péče ve Velké Británii	47
5.1.1.1	Vybrané mezinárodní prameny práva	47
5.1.1.2	Vybrané národní prameny práva	48
5.1.1.2.1	Zákon o dětech z roku 1989	48
5.1.1.2.1.1	Dětský komisař	48
5.1.1.2.2	Zákon o výživě dítěte	48
5.1.1.2.3	Zákon o dětech a adopcích z roku 2006	49
5.1.1.2.4	Zákon o pravidlech rodinného procesu z roku 2010	49
5.1.1.2.5	Právní principy významné z hlediska péče o dítě	50
5.1.1.2.6	Mediace	51
5.1.2	Historie právní úpravy společné a střídavé péče ve Velké Británii	51
5.1.3	Rodičovská odpovědnost	53
5.1.3.1	Výživné	54
5.1.3.2	Bydliště dítěte	54
5.1.3.3	Kontakt s dítětem	56
5.1.3.4	Specifické záležitosti týkající se dítěte	57
5.1.3.5	Zakázaná jednání	57
5.1.4	Rozdíly v právní úpravě střídavé a společné péče v ČR a ve Velké Británii	57
5.2	<i>Společná a střídavá péče v Belgii</i>	58
5.2.1	Aktuálně platná právní úprava společné a střídavé péče v Belgii	58
5.2.1.1	Vybrané mezinárodní prameny práva	58
5.2.1.2	Vybrané národní prameny práva	58
5.2.1.2.1	Belgický občanský zákoník	58
5.2.1.2.2	Belgický soudní řád	59
5.2.1.2.2.1	Příslušnost soudů	59
5.2.1.2.2.2	Právo dítěte být slyšeno	59
5.2.1.2.2.3	Mediace	60
5.2.1.2.3	Zákon z 8.4.1965; O ochraně mladistvých	61
5.2.2	Historie právní úpravy společné a střídavé péče v Belgii	61
5.2.3	Rodičovská odpovědnost	62
5.2.3.1	Vznik rodičovské odpovědnosti	63
5.2.3.1.1	Vznik rodičovské odpovědnosti rodičům	63
5.2.3.1.2	Opatrovnictví dítěte	63
5.2.3.1.3	Nevlastní rodiče	64
5.2.3.2	Výkon rodičovské odpovědnosti	64
5.2.3.3	Zánik rodičovské odpovědnosti	65
5.2.3.4	Zánik práva na styk	66

5.2.3.5	Obnovení rodičovské odpovědnosti	66
5.2.3.6	Výživné	66
5.2.4	Střídavá péče	67
5.2.4.1	Bydliště dítěte	68
5.2.4.2	Změna bydliště	68
5.2.5	Rozdíly v právní úpravě střídavé a společné péče v ČR a v Belgii	68
5.3	<i>Společná a střídavá péče v Polsku</i>	69
5.3.1	Aktuálně platná právní úprava společné a střídavé péče v Polsku	69
5.3.1.1	Vybrané mezinárodní prameny práva	69
5.3.1.2	Vybrané národní prameny práva	69
5.3.1.2.1	Ústava	69
5.3.1.2.2	Zákon o rodině a opatrovnictví	69
5.3.1.2.3	Zákon o sociální pomoci	69
5.3.1.2.4	Občanský soudní řád	70
5.3.1.2.4.1	Právo dítěte být slyšeno	70
5.3.2	Rodičovská odpovědnost	70
5.3.2.1	Vznik rodičovské odpovědnosti	71
5.3.2.1.1	Vznik rodičovské odpovědnosti rodičům	71
5.3.2.2	Opatrovnictví	71
5.3.2.3	Adopce	71
5.3.2.4	Výkon rodičovské odpovědnosti	72
5.3.2.5	Výživné	72
5.3.2.6	Zánik rodičovské odpovědnosti	73
5.3.3	Právní úprava střídavé a společné péče	73
5.3.4	Rozdíly v právní úpravě střídavé a společné péče v ČR a v Polsku	73
1.	Závěr	74
	Resumé	76
	Seznam použitých zdrojů:	77

Seznam použitých zkratek

ABGB	Všeobecný zákoník občanský
OSN	Organizace spojených národů
o.s.ř.	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
o.z.	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
z.ř.s.	Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

1. Úvod

Rodinné právo mě oslovilo hned na počátku mého studia na právnické fakultě a to zejména kvůli tomu, že jsem si velice brzy uvědomila, že na rodinně právní vztahy musí být nahlíženo trochu jinak než jen jako na společenské vztahy, které vznikají a uskutečňují se v rámci rodiny, a které jsou upravovány právními normami.

Vše výše uvedené se mi potvrdilo během mé stáže na Obvodním soudě pro Prahu 8. Měla jsem to obrovské štěstí, že se mě ujala velice laskavá soudkyně JUDr. Hana Nová, která se snažila rozhodnout i ty nejtěžší kauzy tak, že se jejich účastníci neměli potřebu k soudu vracet v podobě odvolání. Dodnes jsem pevně přesvědčená o tom, že to bylo nejen díky její perfektní znalosti právních norem, ale zejména díky tomu, že se uměla do každého z účastníků vcítit a že její prioritou opravdu byla pomoc dítěti (které se bez vlastní příčiny ocitne často doslova uprostřed války svých rodičů) a rodině, kterou je toto dítě součástí.

Říká se, že klasická rodina se v současné době dostává do rozkladu. Jedním z prvních, kdo toto tvrzení prohlásil, byl Émile Durkheim, francouzský sociolog, který zemřel v roce 1917. Je tedy otázkou, zda i za sto let, bude toto nyní více než sto let staré tvrzení pravdivé a stále aktuální. Úkolem práva je umět tuto společenskou situaci reflektovat a úkolem společnosti je umět právo správně používat, protože jak psal profesor Jiří Hoetzl platí to právo, jak jej nalézá praxe a ne to právo, které je psáno v zákonech.

Začlenění střídavé a společné péče do právních řádů kdekoliv na světě tak nelze vnímat jako nic jiného, než jako snahu zákonodárců zachovat dětem co nejstabilnější rodinné vztahy.

Svou diplomovou práci jsem rozdělila do pěti kapitol, které se dále člení a logicky na sebe navazují. Cílem této diplomové práce je zejména vymezení pojmů střídavé a společné péče, jejich zakotvení v českém právním řádu a v právních řádech vybraných zemí a srovnání právních úprav střídavé a společné péče v ČR, dalších vybraných zemí EU a Velké Británie. Dále bych se chtěla pokusit analyzovat příslušnou judikaturu Ústavního soudu ČR.

Z počátku své diplomové práce se zabývám právní úpravou společné a střídavé péče v České republice. Ta je totiž podle mne pro komparatistiku týkající se střídavé a společné péče jednou z ideálních zemí, neboť tvoří součást našeho právního řádu již dlouhou dobu – od roku 1988. Ačkoliv jsou v zákoně od samého

počátku obě tyto formy péče brány jako rovné ostatním formám péče, zejména díky kolísavé judikatuře Ústavního soudu jsme se pohybovali někde mezi tím, co je psáno v zákoně a tím, že se v některých případech střídavá péče doslova presumovala. Doufám, že právě kapitola věnující se judikatuře Ústavního soudu nejvíce objasní vývoj právního pojetí střídavé péče v České Republice.

V předposlední kapitole této diplomové práce se chci věnovat srovnání české právní úpravy s vybranými zeměmi a to Velkou Británií, jejíž právní systém mne zajímá, a Belgií, která hraje prim v počtu rozvodů v Evropě a střídavou péčí presumuje (a ve které jsem tři měsíce díky programu Erasmus plus žila a pracovala a má pro mě tedy mezi ostatními zeměmi Evropy speciální postavení). Poslední zemí, kterou jsem si vybrala ke komparaci, je Polsko.

Původní struktura práce schválená v zadání byla při psaní práce dále rozvedena a korigována po dohodě s vedoucím práce.

2. Aktuálně platná právní úprava společné a střídavé péče

V této kapitole se chci stručně věnovat pramenům práva, které považuji z hlediska právní úpravy společné a střídavé péče za významné. Jedná se jak o mezinárodní smlouvy, kterými je Česká republika vázána, tak o právo EU a zákony ČR.

2.1 Mezinárodní prameny práva

Na národní právní úpravu nemůže být nahlíženo osamoceně, ale vždy v souvislosti s mezinárodně právní úpravou a právem Evropské unie. Z velkého množství mezinárodních úmluv jsem do své práce vybrala ty, které považuji jako jedny z nejdůležitějších.

2.1.1 Všeobecná deklarace lidských práv

Všeobecná deklarace lidských práv schválená Valným shromážděním OSN roku 1948 je nezávazný dokument, který se v oblasti týkající se rodinného práva staví proti svévolnému zasahování do soukromého života a rodiny a stanovuje, že každý má nárok na ochranu proti jednání, které by k němu vedlo. Rodina je podle deklarace chápána jako přirozená a základní jednotka společnosti, která musí být chráněna nejen jí, ale i státem.¹

2.1.2 Mezinárodní pakt o občanských a politických právech

Tento akt z roku 1966, publikovaný ve Sbírce zákonů pod č. 120/1976 Sb., svým obsahem navazuje na Všeobecnou deklaraci lidských práv. Jde o fakticky první závazný mezinárodně právní nástroj sloužící k ochraně práv rodiny a dětí.

V článku 23 se stanovuje, že snoubenci musí mít stejná práva a povinnosti nejen při sňatku a v manželství, ale i při rozvodu, kdy musí být rozhodnuto o nutné ochraně dětí. Pojem nutné ochrany dítěte je dále rozvíjen v článku 24, kde se stanovuje obecné pravidlo na ochranu, která dítěti přísluší s ohledem na jeho postavení nezletilého ze strany rodiny, společnosti a státu.²

Pakt disponuje kontrolním mechanismem, který zabezpečuje Výbor pro lidská práva. Kontrola spočívá v předkládání pravidelných zpráv smluvních států

¹ Všeobecná deklarace lidských práv [online]. [cit. 1.12.2017]. Dostupné z: http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/12/UDHR_2015_11x11_CZ2.pdf

² Mezinárodní pakt o občanských a politických právech [online]. [cit. 1.12.2017]. Dostupné z: http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/mezinar.pakt-obc.a.polit._prava_.pdf

tohoto Paktu Výboru, které se týkají dosahování úrovně jeho naplňování. Výbor na oplátku smluvním státům Paktu zasílá vyhodnocení zaslaných zpráv.

K paktu přináležejí dva opční protokoly (v prvním z roku 1966 se Výbor pro lidská práva stává příslušným k přijímání a posuzování individuálních stížností osob, které tvrdí, že byla porušena jejich lidská práva, druhý z roku 1989 zakazuje trest smrti ve všech smluvních státech). ČR přistoupila k oběma protokolům.³

2.1.3 Úmluva o právech dítěte

Úmluva o právech dítěte byla původně vyhlášena pod č. 104/1991 Sb., poté pod č. 41/2010 Sb.m.s. Jedná se beze sporu o jeden z nejdůležitějších mezinárodních dokumentů týkající se právní ochrany dětí.

Česká republika je smluvní stranou této úmluvy od okamžiku svého vzniku (od 1. 1. 1993), jelikož vstoupila do všech mezinárodních závazků ČSFR.⁴

Úmluva hovoří o dítěti jako o každém člověku mladším osmnácti let. Uznává však možnost, že právní řád, který se na dítě vztahuje, má hranici zletilosti postavenou níže. Cílem Úmluvy je chránit zájmy dítěte a bojovat proti všem formám diskriminace dětí.

Nejen v souvislosti se střídavou výchovou je důležitý článek 9 Úmluvy, který stanovuje, že dítě má právo udržovat pravidelné osobní kontakty s oběma rodiči (výjimku tvoří kontakt, který by nebyl v zájmu dítěte. V článku 18 Úmluvy se stanovuje zásada společné odpovědnosti obou rodičů za výchovu a vývoj dítěte.⁵

Zajímavostí Úmluvy je její vlastní kontrolní mechanismus v podobě Výboru pro práva dítěte (posuzuje míru její implementace), který pravidelně hodnotí zprávy, které mu jsou předkládány jednotlivými smluvními státy.

S Úmluvou jsou spojeny tři opční protokoly - Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů (ČR k němu přistoupila v roce 2002), Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte o prodeji dětí, dětské

³ Zprávy: plnění mezinárodních úmluv: Mezinárodní pakt o občanských a politických právech [online]. [cit. 1.12.2017]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/mezinarodni-pakt-o-obcanskych-a-politicky-pravech-19851/>

⁴ Zprávy: plnění mezinárodních smluv: Úmluva o právech dítěte [online]. [cit. 1.12.2017]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/umluva-o-pravech-ditete-42656/>

⁵ Úmluva o právech dítěte [online]. [cit. 1.12.2017]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/umluva-o-pravech-ditete.pdf>

prostituci a dětské pornografii (přistoupení ČR v roce 2013) a konečně Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte zavádějící postup předkládání oznámení (ČR ratifikováno v roce 2015).⁶

2.1.4 Evropská úmluva o výkonu práv dětí

Evropská úmluva o výkonu práv dětí č. 54/2001 Sb.m.s. byla sjednána v roce 1996 ve Štrasburku. Úmluva se zaměřuje na práva dětí mladších osmnácti let při soudním řízení v rodinných věcech (tzn. řízení týkající se péče o dítě, práva styku s dítětem, jeho pobytu, atd.). Cílem Evropské komise bylo, aby signatáři této úmluvy byli všichni uchazeči o členství v EU.

Úmluva umožňuje smluvním státům použít vnitrostátní právní úpravy v případě, kdy je taková úprava mírnější. Zároveň dává možnost svého použití i na okruh obdobných soudních řízení.

Věcná návaznost s Úmluvou o právech dítěte není náhodná. Úmluva č. 54/2001 Sb.m.s posiluje procesní práva dítěte, zejména posiluje jeho právo na informace o řízení před soudem, které se ho týká. Rovněž mu dává právo se takového řízení účastnit, ať už přímo nebo prostřednictvím zástupce (opatrovníka).⁷

2.1.5 Úmluva o styku s dětmi

Tato Úmluva č. 91/2005 Sb.m.s. vstoupila pro Českou republiku v platnost v roce 2005.

*Předmětem úmluvy je stanovení všeobecných zásad pro vydávání rozhodnutí o styku, stanovení vhodných ochranných nástrojů a záruk k zajištění řádného uplatňování styku a okamžitého vrácení dětí, zavedení spolupráce mezi ústředními, soudními a dalšími orgány s cílem prosadit a zlepšit styk mezi dětmi a jejich rodiči, a dalšími osobami majícími rodinná pouta s dětmi.*⁸

⁶ Zprávy: Plnění mezinárodních úmluv: Úmluva o právech dítěte [online]. [cit. 1.12.2017]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/umluva-o-pravech-ditete-42656/>

⁷ Evropská úmluva o výkonu práv dětí [online]. [cit. 1.12.2017]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=3&CT=640&CT1=0>

⁸ Úmluva o styku s dětmi [online]. [cit. 1.12.2017]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/Umluvy/deti/Umluva_o_styku_s_detmi.pdf

2.2 Prameny práva Evropské unie

Česká republika vstoupila do Evropské unie 1. 5. 2004. Z mnoha a mnoha pramenů práva Evropské unie lze zmínit dva, které považují za stěžejní.

2.2.1 Listina základních práv EU

Listina, která bývá též nazývána Chartou základních práv, je nadána stejnou právní silou jako zakládající smlouvy a je součástí primárního práva EU.

Porušení listiny řeší jak národní soudy členských států, tak Evropský soudní dvůr.

Charta se v oblasti rodinného práva věnuje jak právům dítěte (zdůrazňuje se jak osobní vztah, tak přímý kontakt s oběma rodiči), nejlepšímu zájmu dítěte i názoru dítěte. Listina rovněž klade důraz na ochranu soukromí a rodinného života.⁹

2.2.2 Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003

Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003, o soudní příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000, známé pod běžnějším názvem jako nařízení Brusel II bis se od roku 2005 používá na případy soudních rozhodnutí o rozvodu, rozluce nebo prohlášení manželství za neplatné, vydaných v jiném členském státě Evropské unie (výjimku tvoří Dánsko).

Platí, že rozhodnutí vydané v jednom členském státě se uznává i v ostatních členských státech a to bez nutnosti zvláštního řízení. Právní účinky rozhodnutí jsou ve všech členských státech stejné a nevyžadují legalizaci.

Rozhodnutí však musí být opatřena úředním překladem do českého jazyka (bez apostilační a superlegalizační doložky).¹⁰

⁹Charta základních práv EU [online]. [cit. 1.12.2017]. Dostupné z: https://www.euroskop.cz/gallery/6/2090-charta_zakladnich_prav_1.pdf

¹⁰Uznávání rozhodnutí o rozvodu manželství: nařízení Brusel II bis [online]. [cit. 1.12.2017]. Dostupné z: [http://www.nsoud.cz/judikaturans_new/ns_web.nsf/0/F4E70947FB141E8CC1257F87005707DE/\\$file/Uznavani%20rozhodnuti%20o%20rozvodu%20manzelstvi%20-%20Narizeni%20Brusel%20II%20bis.docx](http://www.nsoud.cz/judikaturans_new/ns_web.nsf/0/F4E70947FB141E8CC1257F87005707DE/$file/Uznavani%20rozhodnuti%20o%20rozvodu%20manzelstvi%20-%20Narizeni%20Brusel%20II%20bis.docx)

2.3 Národní prameny práva

2.3.1 Listina základních práv a svobod

Listina základních práv a svobod č. 2/1993 Sb., je pramenem nejvyšší právní síly a patří do ústavního pořádku ČR. Stanovuje práva a svobody, kterých se může domoci buď každý, nebo pouze občan ČR.

Listina má 44 článků, které se člení do šesti hlav. V článku 32 je mimo jiné stanovena jak zákonná ochrana rodičovství a rodiny, tak právo dětí na rodičovskou výchovu a péči.¹¹

2.3.2 Občanský zákoník

Podstatná změna v oblasti soukromého práva, kterou přinesl občanský zákoník č. 89/2012 Sb. se dotkla rodinného práva zejména tím, že byl zrušen zákon o rodině a rodinné právo se tak znovu stalo součástí práva občanského.

Nadále platí, že před rozhodnutím o rozvodu manželství musí být soudem upraveny poměry rodičů k nezletilému dítěti.

Nelze konstatovat, že by občanský zákoník přinesl nějaké zásadní změny týkající společné a střídavé péče, jakkoliv k určitým změnám došlo.

Podstatnou změnu v oblasti společné péče rodičů přinesl občanský zákoník například v tom, že o ní nemůže soud rozhodnout autoritativně, ale vždy musí být výsledkem dohody rodičů.¹²

2.3.3 Občanský soudní řád

Zákon č. 99/1993 Sb. ve znění pozdějších předpisů je základní procesní právní předpis, upravující v současné době převážně sporná řízení, nicméně obsahuje též základní zásady pro řízení rodinně právní a jiná nesporná řízení, kupříkladu podmínky řízení, náležitosti návrhu, způsoby provádění dokazování, náležitosti soudních rozhodnutí, odvolání a mimořádné opravné prostředky, včetně některých výkonů rozhodnutí.

¹¹ Listina základních práv a svobod [online]. [cit. 1.12.2017]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

¹² HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II.: Rodinné právo (§ 655-975): Komentář*. 1. Vyd. Praha: C.H.Beck, 2014, str.1019-1021. ISBN 978-80-7400-503-9

2.3.4 Zákon o zvláštních řízeních soudních

2.3.4.1 Ve věcech péče o nezletilé dítě

Podle zákona o zvláštních řízeních soudních č. 292/2013 Sb. ve znění pozdějších předpisů se mimo jiné rozhoduje též o péči o nezletilé děti, které doposud nenabýly plné svéprávnosti.

Vztah mezi těmito dvěma právními předpisy spočívá v tom, že určitou úpravu je nutno nejprve hledat ve zvláštní části zákona o zvláštních řízeních soudních, a pokud tam není obsažena, v jeho obecné části. Není-li ani v obecné části tohoto zákona, použijí se pravidla občanského soudního řádu.

Zákon o zvláštních řízeních ve věcech péče soudu o nezletilého upravuje ty vztahy a oblasti, které jsou taxativně vyjmenovány v ustanovení § 466 citovaného zákona, tedy řízení týkající se jména a příjmení nezletilého dítěte, péče o nezletilé dítě, výživy nezletilého dítěte, styku s nezletilým dítětem, rodičovské odpovědnosti, poručenství, opatrovnictví nezletilého dítěte, předání nezletilého dítěte, navrácení nezletilého dítěte, záležitostí pro nezletilé dítě významných, na nichž se rodiče nemohou dohodnout, souhlasu s nakládáním se jménem nezletilého dítěte, zastupování nezletilého dítěte, ústavní výchovy nezletilého dítěte a jiných výchovných opatření, pěstounské péče, určení data narození nezletilého dítěte, přiznání svéprávnosti nezletilému dítěti, přivolení souhlasu a odvolání souhlasu zákonného zástupce k samostatnému provozování obchodního závodu nebo k jiné obdobné výdělečné činnosti.

K řízením týkajícím se jména a příjmení dítěte je třeba říct, že v určitých případech rodiče nevyužijí svého práva a nesplní svoji povinnost danou § 856 o.z., a neurčí dítěti jméno nebo příjmení. V jiných případech vůbec není známa totožnost dítěte – děti nalezení, děti z babyboxů, atp. a v takových případech určuje jméno a příjmení soud.

Ve věci péče o nezletilé dítě soud rozhoduje tehdy, pokud spolu rodiče nežijí, popřípadě pokud je třeba upravit výkon rodičovské odpovědnosti z jiných důvodů, kupříkladu z důvodu rozvodu manželství.

O vyživovací povinnosti rodičů k dítěti se rozhoduje vždy, upravuje-li soud péči o dítě, popřípadě, pokud spolu rodiče žijí, ale jeden z nich dobrovolně vyživovací povinnost neplní. Hmotněprávní kritéria jsou dána ustanovením § 913 o.z.

Soud rozhoduje o styku proto, že je právem dítěte, aby bylo vychováváno oběma svými rodiči, a povinností a právem rodiče s dítětem se osobně stýkat (§ 888 a násl. o.z.). V úvahu připadá i styk neosobní, kupříkladu telefonický, prostřednictvím programu Skype, atp.

O rodičovské odpovědnosti soud rozhoduje v souvislosti s jejím pozastavením, omezením a zbavením (§ 869-871 o.z.)

Poručníka jmenuje soud dítěti tehdy, když není žádný z rodičů, který má a vůči svému dítěti vykonává rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu. Toto ustanovení § 928 o.z. je hmotněprávním základem k ustanovení § 466 písm. f) z.ř.s.

Nezletilé dítě, které není plně svéprávné, musí být ve svých právních jednáních zastoupeno opatrovníkem, a to v mnoha ohledech, kupříkladu při správě svého jmění.

Řízení týkající se předání nezletilého dítěte a jeho navrácení spočívají v tom, že rodiče mají právo předat nezletilé dítě do péče jiné osoby, a také mají právo na to, aby jim bylo navráceno z péče toho, kdo je neoprávněně zadržuje.

Pokud jde o řízení o otázkách pro nezletilé dítě významných, na nichž se rodiče nemohou dohodnout, platí, že rodiče jsou povinni vychovávat dítě a spravovat jeho záležitosti ve vzájemné shodě. Pokud k ní nedojde ve významných záležitostech týkajících se dítěte, rozhodne na návrh jednoho z nich soud (viz § 877 o.z.). Může se jednat o změnu jména a příjmení dítěte, o určení jeho bydliště, o výběr škol a směru vzdělání, o výběr náboženství, atp.

V řízeních o zastupování nezletilého dítěte a péči o jeho jmění je hmotněprávním ustanovením týkajícím se zastupování dítěte ustanovení § 879 o.z., a dále § 892 a následující o.z., Hmotněprávním základem péče o jmění dítěte je ustanovení § 896 a následujících o.z.

Ostatní řízení, která jsou taxativně uvedena v § 466 citovaného zákona o zvláštních řízeních soudních, nesouvisí zcela s tématem této diplomové práce, a proto o nich nebude podrobněji pojednáváno.

2.3.5 Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

Kolizní opatrovník dítěte (nejčastěji podle místa bydliště dítěte místně příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí) vystupuje před soudem jako subjekt chránící oprávněné zájmy dítěte v případě, kdy dítě nemůže být zastupováno svým zákonným zástupcem.

Činnost orgánu sociálně-právní ochrany dětí jako kolizního opatrovníka v řízení spočívá v návštěvě domácnosti, ve které dítě žije a vypracování zprávy pro soud. Zpráva kolizního opatrovníka obsahuje zhodnocení bytových poměrů obou rodičů dítěte, ekonomický stav rodiny a v případě školní docházky se v ní kromě mimoškolních aktivit popisuje školní prospěch dítěte. Pokud kolizní opatrovník zjistí i další informace, které považuje za důležité, pak je do zprávy rovněž uvede. Klíčová role orgánu sociálně právní ochrany dětí spočívá rovněž v citlivém zjištění názorů dítěte na situaci v rodině a na jeho představy o budoucím životě.

V řízení před soudem je hlavním úkolem orgánu sociálně-právní ochrany dětí prověřit rodinnou situaci a zjistit, zda je řízení vedeno v souladu se zájmy dítěte.¹³

2.3.6 Zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci

Od roku 2012, kdy se stal účinným zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci, si mediace pozvolna našla své pevné místo v oblasti řešení partnerských sporů týkajících se péče o dítě.

Právní úprava mediace se objevuje jak v zákoně o mediaci a o změně některých zákonů (č. 202/2012 Sb.) a občanském soudním řádu (z.č. 99/1963 Sb.), tak v zákoně o zvláštních řízeních soudních (č. 292/2013 Sb.) a v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí (č. 359/1999 Sb.).

Zákon č. 202/2012 Sb. jednak definoval rodinou mediaci (jde o *postup při řešení konfliktu vyplývajících z rodinných vztahů za účasti jednoho nebo více mediátorů, kteří podporují komunikaci mezi osobami na konfliktu zúčastněnými (dále jen „strana konfliktu“) tak, aby jim pomohli dosáhnout smírného řešení jejich konfliktu uzavřením mediační dohody*)¹⁴ a zakotvil právní účinky mediace, také však nastolil možnost povinného setkání s mediátorem.

Základní podmínkou pro to, aby byla mediace úspěšná (a tedy i pro to, aby bylo vhodné danou situaci řešit mediací) tedy je oboustranná snaha smírného a pro dítě nejvhodnějšího řešení situace. Rodinná mediace si klade za cíl oddělit konfliktní partnerskou stránku od rodičovské stránky, kterou si zpravidla oba partneři přejí zachovat.

¹³ ROGALEWICZOVÁ, R. *Orgán sociálně-právní ochrany dětí jako kolizní opatrovník dítěte*. Právní rozhledy. 2015, str. 713-719

¹⁴ § 2 zákona č. 202/2012 Sb., o mediaci

Cílem rodinné mediace je, aby si rodiče za pomoci nestranného mediátora ujasnili, jaké mají potřeby nejen oni, ale zejména jejich děti tak, aby bylo možné uzavřít mediační dohodu, ve které bude nastolena konkrétní úprava poměrů do budoucna.

Mediační dohoda je posléze podkladem pro dohodu o péči, kterou schvaluje soud. Pozitivní přínos mediace v případě, kdy mediátor disponuje nejen odbornými znalostmi, ale i ostatními osobnostními předpoklady pro výkon mediace, je nesporný. Výhody mediace spočívají zejména v rychlosti a neformálnosti celého procesu, který je pro účastníky řízení pravděpodobně mnohem příjemnější, než leckdy vleklé a přísně formalizované soudní řízení.

2.3.6.1 Mediace v občanském soudním řádu

Podle § 100 odst. 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád může soud nařídit účastníkům řízení první setkání se zapsaným mediátorem (seznam vede Ministerstvo spravedlnosti). Časový rozsah takto stanoveného setkání nesmí překročit tři hodiny. Soudní řízení se kvůli mediaci může přerušit nejdéle na tři měsíce. Podstata právní úpravy evidentně spočívá v informační povinnosti soudu týkající se mediace jako způsobu smírného řešení sporu, který však vychází z dobrovolné účasti stran (z tohoto důvodu nelze předpokládat úspěšné řešení situace mediací v případě vykonávacího řízení). Je účelné, aby se na osobě mediátora dohodli sami účastníci, pokud se jim to však nepodaří, ustanoví mediátora předseda senátu.

Odměna mediátora za první setkání nařízené soudem se zahrne do nákladů řízení (v případě osvobození účastníka od soudních poplatků jde na vrub státu). Proti usnesení o nařízení setkání s mediátorem není možné podat opravný prostředek.

2.3.6.2 Mediace v zákoně o zvláštních řízeních soudních

Zákon o zvláštních řízeních soudních č. 292/2013 Sb. v § 474 odst. 1 soudu umožňuje nejdéle na tři měsíce rodičům uložit účast na mimosoudním smířícím nebo mediačním jednání nebo rodinné terapii, nebo jim nařídit setkání s poskytovatelem odborné pomoci, zejména odborníkem v oboru pedopsychologie.

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb. ve svých výchovných opatřeních umožňuje obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností uložit

rodičům a jiným osobám, které jsou odpovědné za výchovu dítěte, povinnost zúčastnit se jednoho mediačního setkání se zapsaným mediátorem. Nesplnění této povinnosti může být sankcionováno pokutou v maximální výši 20.000,- Kč.

Časový rozsah takovéto mediace činí rovněž tři hodiny. Častější formou než nařízení mediace, je však doporučení na její dobrovolné účasti.¹⁵

3. Péče o dítě jako součást rodičovské odpovědnosti

V následující kapitole považuji za potřebné věnovat se definici těch pojmů, které jsou vzhledem k tématu péče o dítě jako součásti rodičovské odpovědnosti stěžejní a následně analyzovat péči o dítě jako součást rodičovské odpovědnosti z hlediska české právní úpravy.

3.1 Definice některých pojmů

Stručné vymezení následujících pojmů považuji za podstatné vzhledem k zajištění správné orientace v problematice společné a střídavé péče.

3.1.1 Rodina

Vymezení pojmu „rodina“ v naší moderní právní historii řešil již ABGB, tedy císařský patent č. 946/1811 Sb. Podle hlavy první ABGB rodinu tvořili rodiče a jejich potomci, tedy zpravidla bez rozdílu stupně všichni příbuzní v řadě vzestupné a děti a všichni příbuzní v řadě sestupné.¹⁶

Občanský zákoník č. 40/1964 Sb. již definici rodiny neobsahuje, stejně tak jako zákon o rodině č. 94/1963 Sb., který však v hlavě první stanovuje princip, že *hlavním účelem manželství je založení rodiny a řádná výchova dětí.*

Prostého konstatování výše uvedeného principu se drží i občanský zákoník č. 89/2012 Sb. Podle § 687 mají manželé povinnost *udržovat rodinné společenství a vytvářet zdravé rodinné prostředí a společně pečovat o děti.* Podle § 743 manželé *mají obydli tam, kde mají rodinnou domácnost.* Rodinný závod v § 700 zákona č. 89/2012 Sb. obsahuje nejen svou definici, ale rovněž právní fikci, která stanovuje, že manželé a jejich příbuzní až do třetího stupně, stejně tak jako osoby

¹⁵WESTPHALOVÁ, L., HOLÁ, L. *Rodinná mediace, právní a sociální aspekty jejího poskytování.* Právní rozhledy. 2013, č. 18, str.. 618-626

¹⁶§ 40 a § 42 císařského patent č. 946/1811 Sb. zák. soud., Obecný zákoník občanský

s manžely sešvagřené až do druhého stupně a kteří trvale pracují pro rodinu nebo rodinný závod, jsou bráni jako členové rodiny.

3.1.2 Dítě

Podle mnohých mezinárodních smluv, kterými je Česká republika vázána, je dítě definováno jako osoba od jejího narození do nabytí zletilosti, která je pod zvýšenou ochranou právního řádu.

3.1.3 Pojmy „Nejlepší zájem dítěte“ a „blaho dítěte“

Zájem dítěte je stěžejním pojmem rodinného práva. Úmluva o právech dítěte zdůrazňuje, že zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány.¹⁷

V originálním znění Úmluvy o právech dítěte se hovoří o nejlepším zájmu dítěte (the best interest of the child) a je tedy jisté, že v tomto případě rozdíl mezi pojmem „zájem“ dítěte a „nejlepší zájem dítěte“ tví pouze v překladu.

Samotná definice pojmu však neexistuje a to z toho důvodu, že každé dítě je jiné a co je v jeho nejlepším zájmu, je nutno posuzovat případ od případu podle konkrétních okolností každého jednotlivého dítěte.

Princip „blaha dítěte“, který je nadřazený pojmu zájem dítěte, v sobě obsahuje i subjektivní vnímání dítěte konkrétních otázek a situací. Z tohoto důvodu nemůže být ani tento pojem přesně definován.¹⁸

3.2 Péče o dítě jako součást rodičovské odpovědnosti v České republice

Rodičovská odpovědnost (dříve rodičovská zodpovědnost) je definována v § 858 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník jako povinnosti a práva rodičů, která spočívají v péči o dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, v ochraně dítěte, v udržování osobního styku s dítětem, v zajišťování jeho výchovy a vzdělání, v určení místa jeho bydliště, v jeho zastupování a spravování jeho jmění; vzniká narozením dítěte a zaniká, jakmile dítě nabude plné svéprávnosti. Trvání a rozsah rodičovské odpovědnosti může změnit jen soud.

¹⁷ Článek 3, sdělení č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte

¹⁸ RADVANOVÁ, S. a kol. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2015, str. 19. ISBN 978-80-7400-578-7

Důvodem, proč se hovoří zároveň o povinnostech i právech rodičů vůči dítěti je skutečnost, že určité právo rodiče bývá většinou i jeho povinností a pokud je něco v zájmu dítěte, pak je povinností rodiče se tomuto zájmu podřídit.

Pokud by se rodič výše uvedenému obecnému principu zásadním způsobem nepodrobil, pak by v případě, kdy by to vyžadoval zájem dítěte, mohlo dojít k omezení a v extrémních případech až ke zbavení rodičovské odpovědnosti.¹⁹

3.2.1 Vznik a nositelství rodičovské odpovědnosti

Rodičovská odpovědnost matky vzniká okamžikem narození dítěte, u otce uplatněním domněnky otcovství (v případě určení otcovství s právními účinky ex tunc). Při osvojení vzniká rodičovská odpovědnost okamžikem právní moci rozhodnutí o osvojení (tímto okamžikem také zaniká rodičovská odpovědnost rodičů dítěte), kromě případů osvojení manželem matky, nebo manželkou otce.

Po dobu svého trvání náleží rodičovská odpovědnost oběma rodičům a to i v případě, že jeden z rodičů je omezen ve svéprávnosti (pokud mu byla svéprávnost omezena i v oblasti rodičovské odpovědnosti, pak je její výkon pozastaven do doby, kdy zanikne omezení této svéprávnosti). Logicky platí, že rodič, který je soudně omezen v určitém právním jednání, nemůže takové právní jednání vykonávat ani za své dítě.

Po dobu neschopnosti rodiče vykonávat rodičovskou odpovědnost k dítěti, nemůže tento rodič vykonávat ve stejném rozsahu tuto odpovědnost i k jiným svým dětem.

Rodičovská odpovědnost náleží i rodiči, který sám doposud nenabyl plné zletilosti, ale její výkon je pozastaven do okamžiku nabytí plné svéprávnosti podle § 868, dovršením věku osmnácti let podle § 30 odst.1, přiznáním svéprávnosti podle § 30 odst. 2 a § 37 a uzavřením manželství § 672 odst. 2 občanského zákoníku. To neplatí pro výkon povinnosti a práva péče o dítě, pokud soud nerozhodne jinak.²⁰

3.2.2 Výkon rodičovské odpovědnosti

Rodičovská odpovědnost je vykonávána dlouhodobě, v zájmu dítěte a způsobem, který odpovídá vývojovému stupni nezletilého.

¹⁹ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II.: Rodinné právo (§ 655-975)*. Komentář. 1.vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, 1380 s., str.815-816, ISBN: 978-80-7400-503-9

²⁰ Tamtéž, str. 819-821

Podle § 884 mají rodiče rozhodující úlohu ve výchově dítěte. Rodič může použít přiměřené výchovné prostředky (jejich aplikace musí být v souladu s věkem a stupněm rozumového vývoje dítěte tak, aby nedošlo k ohrožení jeho zdraví, tělesného, rozumového, citového a mravního vývoje) a opatření, která slouží k vynucení si určitého chování dítěte (§ 884 odst. 2 o.z.).

Péče o dítě jako součást rodičovské odpovědnosti se řadí mezi nejpodstatnější povinnosti a práva rodiče ve vztahu k nezletilému dítěti. V nejrozsáhlejší pojetí jde nejen o povinnost a právo na osobní péči o dítě, ale i o jeho rozvoj (fyzický, psychický, rozumový a mravní). S tím souvisí i právo na styk rodiče s dítětem a právo na informace (informační povinnost) o dítěti. Obojího je možné se domáhat soudní cestou. Součástí péče o dítě je i jeho ochrana (přiměřeně k věku a rozumové vyspělosti) a výchova spolu se vzděláváním (§ 858 o.z.).

Rodič má právo zastupovat dítě při jednáních, pro které dítě není právně způsobilé. Platí, že dítě je zastupováno vždy společně oběma rodiči, ale jednat může každý sám (vůči třetí osobě, která je v dobré víře, se presumuje, že druhý rodič ví o tom, jak první rodič jedná). Rodiče však mohou i uzavřít smlouvu o zastoupení dítěte s osobou, která je pro takové zastoupení vhodná, např. z důvodu odborných znalostí (nesmí se však jednat o záležitosti osobního stavu). Nedohodnou-li se rodiče v záležitosti, která je pro dítě významná, rozhodne soud na návrh rodiče (§ 877 o.z.)

V případě, že jsou rodiče ve střetu zájmů, jmenuje soud dítěti kolizního opatrovníka (§ 892 odst. 3 a § 460 o.z.).

Zvláštní situací je stav, kdy za dítě jedná otec, jehož otcovství bylo v pozdější době popřeno. Platí, že popření otcovství zásadně nemá vliv na právní jednání popření předcházející (§ 895 o.z.).

Pokud jde o správu jmění (tedy aktiv i pasiv) nezletilého platí, že dítě může nabývat majetek různými způsoby (děděním, uměleckou činností, apod.), ale se svým jměním nemůže samo nakládat. O jeho jmění se tedy musí starat rodiče a řádně jej spravovat (s péčí řádného hospodáře) až do doby, kdy dítě nabyde zletilosti.²¹

²¹ Tamtéž, str. 817-819

3.2.3 Modifikace rodičovské odpovědnosti

Rodičovská odpovědnost může být různě omezována jak ve své podstatě, tak ve svém výkonu. Ze zákona nastává taková modifikace ve chvíli, kdy vzniknou určité skutečnosti, které zákon předvídá. Jde například o situaci týkající se péče o jmění dítěte v případě prohlášení konkurzu na majetek rodiče, kdy ze zákona – tedy ex lege bez soudního rozhodnutí dochází k omezení rodičů, jejich rodičovské odpovědnosti k dítěti, pro správu majetku a soud v takovém případě jmenuje pro správu tohoto jmění dítěti opatrovníka (§ 901 odst. 1 o.z.).

K modifikaci rodičovské odpovědnosti dochází i z mnoha jiných důvodů rozhodnutím soudu o omezení této rodičovské odpovědnosti, kupříkladu i jako sankční opatření, nicméně ne vždy se musí jednat o sankci (§ 870 o.z.).

V případě výkonu rodičovské odpovědnosti, zákon rozlišuje, kdy ji soud pozastavit (§ 869 odst. 1 o.z.) či omezit může a kdy musí.

Soud může výkon rodičovské odpovědnosti pozastavit například v případě, kdy rodiči brání ve výkonu rodičovské odpovědnosti nějaká závažná okolnost a pozastavení se jeví v zájmu dítěte.

Pouze ty nejzávažnější případy povinují soud k tomu, aby rozhodl o zbavení rodičovské odpovědnosti (jde o případy, kdy rodič zneužívá svou rodičovskou odpovědnost nebo její výkon závažným způsobem zanedbává).

V případě, kdy rodič spáchá proti dítěti úmyslný trestný čin nebo jej použije jako živý nástroj pro spáchání takového činu (nebo byl účastníkem trestného činu spáchaného dítětem) soud posuzuje, zda jsou dány důvody pro to, aby svým rozhodnutím rodiče jeho rodičovské odpovědnosti zbavil. V takovém případě je povinen příslušné jednání zahájit (§ 13 zákona o zvláštních řízeních soudních, k tomu viz § 871 – 874 o.z.).

V případech týkajících se modifikace výkonu rodičovské odpovědnosti její podstata zůstává rodiči i nadále zachována.

Pokud žádný z rodičů dítěte nemá zachovanou rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu, musí soud jmenovat dítěti poručníka, který vykonává povinnosti a práva rodičů. To samé platí i v případech, kdy výkon rodičovské odpovědnosti rodičů je pozastaven (§ 928 o.z.).

Poručník je dítěti jmenován i v případě soudního rozhodnutí o omezení svéprávnosti, která je spojena s omezením rodičovské odpovědnosti.

Opatrovník je dítěti jmenován v případech, kdy je oběma rodičům buď omezena rodičovská odpovědnost či její výkon a v případech, kdy je jednomu z rodičů pozastaven výkon rodičovské odpovědnosti, nebo je této odpovědnosti dokonce zbaven a druhý z rodičů je na ní či jejím výkonu omezen.

V opatrovnických soudních řízeních jmenuje soud dítěti poručníka ihned poté, co rozhodnutí o omezení svéprávnosti nabyde právní moc za předpokladu, že zde není druhý rodič, který by rodičovskou odpovědnost měl a vykonával. Do rozhodnutí soudu o jmenování poručníka vykonává tuto funkci ze zákona místně příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí jako veřejný poručník (§ 929 o.z.).

Pozitivní změna poměrů může mít na oslabení výkonu rodičovské odpovědnosti značný vliv, protože umožňuje rodiči požádat soud o její navrácení v plném rozsahu. V opačném případě může dojít nejen k jejímu omezení, nebo pozastavení, ale dokonce až k jejímu zbavení.²²

3.2.4 Zánik rodičovské odpovědnosti

Nejčastěji zaniká rodičovská odpovědnost přirozeně tím, že dítě dosáhne zletilosti, tedy dovršením osmnácti let. Pokud by dítě sice dosáhlo zletilosti, ale nenabylo by plné svéprávnosti, rodičovská odpovědnost i tak zaniká, ale dítěti je soudně jmenován opatrovník, nebo se zvolí jiná forma ochrany dítěte (nápomoc při rozhodování, případně zastoupení členem domácnosti).

V ostatních případech (pravomocným rozhodnutím o osvojení nezletilého, uzavřením sňatku nezletilým, pravomocným rozhodnutím o přiznání plné svéprávnosti, pravomocným rozhodnutím o zbavení rodičovské odpovědnosti, smrti či prohlášení za mrtvého rodiče nebo jeho dítěte k tomu viz § 71 – 76 o.z.) zaniká rodičovská odpovědnost i před zletilostí dítěte.²³

Těmito obecnými zásadami jsem se zabývala proto, že jsou určující též pro výkon rodičovské odpovědnosti realizované v režimu společné a střídavé péče.

3.2.5 Změna poměrů v návaznosti na změnu péče

Rozhodnutí či dohoda rodičů o výkonu rodičovské odpovědnosti může být změněna i bez návrhu v případě, že došlo ke změně poměrů (§ 909 o.z.).²⁴ Tato změna, má-li mít uvedené právní důsledky, musí být pouze zásadního rázu. Měla

²² Tamtéž, str. 821-823

²³ Tamtéž, str. 823

²⁴ HOLUB, M., NOVÁ, H., PTÁČEK, L. a kol. *Zákon o rodině: Komentář a předpisy související*. 9. aktualizované a přepracované vyd. Praha: Leges, 2011. str. 94-95. ISBN 978-80-87212-96-7.

by být důsledkem takové změny ve skutečnostech, které tvořily skutkový podklad předcházejícího rozhodnutí soudu o výchově a výživě, aby význam těchto změn převýšil požadavek stability životního prostředí dítěte. Znamená to, že změna dosavadního výchovného prostředí zajistí příznivější podmínky pro zdárný vývoj dítěte.

Z toho vycházela i judikatura, do současné doby ještě použitelná, kupříkladu R 97/67, dle něhož změna poměrů odůvodňuje změnu rozhodnutí o výchově nezletilého dítěte jen tehdy, jestliže jiné okolnosti převažují nad požadavkem stálosti výchovného prostředí. Podobným rozhodnutím je i R 21/65, dle něhož zájem nezletilého dítěte na řádném zajištění jeho výchovy a péče nelze spatřovat v tom, že by bylo třeba za každou cenu respektovat vytvořený faktický stav. Pokud by tento faktický stav byl vyvolán svémocným bezdůvodným nerespektováním soudního rozhodnutí, bylo by tím méně na místě k němu přihlížet.²⁵

Ustanovení o změně výchovy nabylo na důležitosti právě v souvislosti se zakotvením možnosti společné nebo střídavé péče, neboť i v této souvislosti docházelo ke změně faktických podmínek a faktického skutkového stavu. Je nutno zdůraznit, že pouze změna právního stavu, popřípadě změna výkladu práva (kupříkladu judikatura Ústavního soudu) požadavky stanovené pro změnu výchovy nesplňuje.

4. Společná a střídavá péče v České Republice

V rámci této kapitoly se nejprve chci věnovat tomu, jaké bylo právní pojetí společné a střídavé péče v minulosti a jaké je toto pojetí nyní. Nedílnou součástí této kapitoly tvoří také vybraná judikatura Ústavního soudu.

4.1 Vymezení pojmů

4.1.1 Střídavá péče

Střídavá výchova (dnes péče pozn.aut.) znamená, že dítě bude svěřeno v určitém přesně vymezeném časovém období do výchovy jednoho rodiče a v dalším časovém období do péče druhého rodiče, jakkoliv tato období nemusí být

²⁵ HOLUB, M., NOVÁ, H., SLADKÁ HYKLOVÁ, J. *Zákon o rodině: Komentář a předpisy související*. 8. Aktualizované vyd. Praha: Linde, 2007. Str. 88. ISBN 978-80-7201-668-6

*nutně symetrická. Soud současně vymezí povinnosti a práva obou rodičů v těchto střídajících se časových úsecích.*²⁶

V poslední době rodiče začínají využívat i možnosti tzv. obráceného modelu střídavé péče (někdy též nazývaným jako střídavá péče naruby), kdy se místo dítěte střídají v bytě rodiče. Podmínkou pro realizaci takové střídavé péče je dobrá finanční situace rodičů, která jim umožní vlastnictví více bytových jednotek. V jednom z bytů bydlí nezletilé dítě, u kterého se v určitém režimu střídají jeho rodiče, v dalších z nich pak bydlí jeho rodiče v době, kdy nejsou s nezletilým dítětem.

4.1.2 Společná péče

*Naopak představuje odlišné řešení situace. Z poznatků praxe vyplývá, že řada nesezdaných rodičů, případně i rodičů po rozvodu jejich manželství, zůstává i nadále v určité formě společného soužití: společně bydlí, společně uhrazují část svých potřeb a zejména společně pečují i nadále o své nezletilé děti. Za těchto okolností při shora uvedené formě soužití se nejeví jako účelné dítě svěřit do výchovy pouze jednomu z rodičů a druhého tak právně omezit ve výkonu jeho rodičovské odpovědnosti, když fakticky výkon práv a povinností z tohoto vztahu vyplývající zůstává u obou rodičů přibližně stejný.*²⁷

4.2 Právní pojetí společné a střídavé péče do účinnosti novely zákona o rodině (z. č. 91/1998 Sb.)

Společná výchova ve smyslu zachování práva rozhodovat o podstatných záležitostech dítěte tomu z rodičů, který nadále nežije s dítětem ve společné domácnosti, byla zakotvena již zákonem o právu rodinném účinném od 1. 1. 1950, jakkoliv tento pojem měl jiný faktický obsah.²⁸ Uzákonil totiž stejné právní postavení obou rodičů.

Oproti tomu střídavá výchova byla dovozena gramatickým výkladem § 50 zákona o rodině v roce 1995. V té době Obvodní soud pro Prahu 1 v opatrovnickém řízení týkajícím se dvanáctileté dívky odůvodnil, že se

²⁶ Tamtéž, str. 64

²⁷ Tamtéž, str. 65

²⁸ HRUŠÁKOVÁ, M., JEHLIČKA, O., KRÁLÍČKOVÁ, Z., a kol. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: Komentář*. 4. vyd. Praha: C.H.Beck, 2009. Beckova edice komentované zákony. Str. 94.

ustanovením citovaného paragrafu 50 zákona o rodině nevylučuje, aby se rodiče ve výchově dítěte střídali.

Soud se v tomto případě vyslovil v tom smyslu, že vztahy, které vznikají v rámci rodiny dítěte, nemohou být posuzovány pouze podle zákona o rodině a být tak izolovány od Úmluvy o právech dítěte, kterou je Česká republika vázána. Zdůraznil článek 3 (1) této Úmluvy, který zejména stanovuje, že zájem dítěte je předním hlediskem při veškerých (ať už soukromoprávních či veřejnoprávních) postupech týkajících se dětí a dále článek 18 (1) téže Úmluvy, který zdůrazňuje společnou rodičovskou odpovědnost obou rodičů za výchovu a vývoj dítěte. Soud se tak po pohovoru s nezletilou, výslechu rodičů a dalších svědků a konečně po provedení znaleckého posudku z oboru psychologie, přiklonil k návrhu kolizního opatrovníka a dívku svěřil do střídavé výchovy obou rodičů.

Ta se realizovala v režimu střídání ve lhůtách jednoho měsíce. Oběma rodičům bylo stanoveno výživné ve výši 2.000,- Kč a právo styku s nezletilou o sudých víkendech v době, kdy je nezletilá u druhého rodiče.²⁹

4.3 Právní pojetí společné a střídavé po účinnosti novely zákona o rodině (z. č. 91/1998 Sb.)

Problematika společné a střídavé péče (dříve výchovy) byla do českého práva zavedena tzv. velkou novelou zákona o rodině (z. č. 91/1998 Sb.). Konkrétně šlo o § 26 odst. 2 zákona o rodině, který rozšířil možnost svěřování dítěte do péče jednoho z rodičů na další možnosti – střídavou a společnou výchovu.³⁰

Podmínky pro svěření dítěte do společné či střídavé výchovy rodičů byly podle zákona o rodině stejné. Na straně rodičů šlo o oboustrannou způsobilost a zájem na výchově dítěte, u dítěte pak rozhodovalo, zda je taková výchova v jeho zájmu³¹ a zda jí budou lépe naplněny jeho potřeby. Splnění všech těchto

²⁹ NOVÁK, D. *Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1, Nc 41/95*. Bulletin advokacie. Praha: Česká advokátní komora, 1997, 9, str. 43. [online]. [cit. 28.10.2017]. Dostupné z <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=njptcojz5pweyk7hfpngxzugm>.

³⁰ KOVÁŘOVÁ, D. *Střídavá péče velebená i proklínaná*. Bulletin advokacie. Praha: Česká advokátní komora, 2015, č 3, str. 44.

³¹ Ač je nepochybně zájmem dítěte nepřijít kvůli rozvodu o žádného z rodičů, jsou situace, kdy společná či střídavá výchova v zájmu dítěte být, kvůli vzájemným vyhoceným vztahům rodičů, nemusí

podmínek zákon vyžadoval kumulativně.³² Bez diskuze se tak zde objevuje snaha chránit dítě, které se na rozdíl od svých rodičů nestalo účastníkem řízení, v němž se rozhoduje o jeho budoucím životě, ze své vlastní vůle.³³

V případě střídavé výchovy, kdy je potřeba určit časový interval, v němž se bude realizovat, se zákon o rodině určením délky tohoto intervalu (pobytu) dítěte u každého z rodičů nezabýval. Jako vodítko pro rozhodování tak soudcům mohly posloužit zahraniční právní úpravy. V praxi se postupně ukázalo, že většina dětí preferuje střídání výchovy po týdnech. Postupem času se začaly objevovat i případy, kdy po soudu bylo požadováno schválení dohod s intervaly styku kratšími než jeden týden, v některých rodinách vyhovují termíny delší a vždy je třeba posoudit okolnosti každého jednotlivého případu.

Pro existenci střídavé i společné výchovy musela podle zákona o rodině být naplněna již uvedená zákonná kritéria. Změna, která (ať už kvůli společné nebo střídavé výchově) v rodině nastane, přinese mnoho situací, které budou ke svému vyřešení vyžadovat toleranci, snahu a dobrou vůli na obou stranách, což bývá v okamžicích, kdy se celá rodina vzpamatovává z rozvodu popřípadě z rozpadu vztahu rodičů, minimálně obtížné. Mnoha nepříjemnostem, jako například neplnění vzájemných finančních závazků, se jistě dá předcházet.³⁴

Z poznatků vyplývajících z praxe, ale i z judikatury Ústavního soudu je však zřejmé, že zpravidla společná i střídavá výchova bývají v určitých ohledech těžší pro rodiče, než pro samotné děti. Ty si v případě, kdy mezi rodiči fungují výše zmíněné podmínky a předpoklady pro oba typy výchovy, na novou situaci rychle přivyknou a ocení, že i přes to, že se rodina rozpadla, mají i nadále s oběma rodiči vztah a pravidelný kontakt.³⁵ V případě střídavé výchovy se jeví pro hladký a plynulý přechod dítěte od jednoho rodiče k druhému žádoucí, aby bydliště obou rodičů byly tak blízko u sebe, že dítě nebude muset podstupovat změnu školního prostředí, sociálních vazeb a časté překonávání značných vzdáleností.³⁶

³² HRUŠÁKOVÁ, M., JEHLIČKA, O., KRÁLÍČKOVÁ, Z., a kol. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: Komentář*. 4. vyd. Praha: C.H.Beck, 2009. Beckova edice komentované zákony. str.94-95.

³³ HRUŠÁKOVÁ, M. *Rodinné právo v aplikační praxi: rozvod, děti, výživné: (smlouva o vypořádání vztahů mezi manžely pro dobu po rozvodu)*. Praha: C.H.Beck, 2000. Edice právních rozhledů. str. 23.

³⁴ HOLUB, M., NOVÁ, H., HYKLOVÁ, J. *Zákon o rodině: Komentář a předpisy související*. 7. Aktualizované vyd. Praha: Linde, 2005. str. 52.

³⁵ HOLUB, M., NOVÁ, H., SLADKÁ HYKLOVÁ, J. *Zákon o rodině: Komentář a předpisy související*. 8. Aktualizované vyd. Praha: Linde, 2007.. str. 64.

³⁶ HOLUB, M., NOVÁ, H., HYKLOVÁ, J. *Zákon o rodině: Komentář a předpisy související*. 7. Aktualizované vyd. Praha: Linde, 2005. str. 52.

Je na rozhodnutí soudu, aby svým rozsudkem stanovil, zda je pro dítě vhodný střídavý, společný, či jiný typ výchovy a proto je potřeba, aby vždy opravdu důkladně prozkoumal konkrétní rodinnou situaci a zvažoval i možná úskalí, která by takový typ výchovy mohla ztížit či znemožnit³⁷.

4.3.1 Výživné

Vyživovací povinnost rodičů k dítěti vzniká narozením dítěte. Vyplývá to z ustanovení § 7 odst. 1 (pozn. aut. nyní § 23 o.z.) podle něhož způsobilost mít práva a povinnosti vzniká narozením člověka. Narozením vzniká i osobní vztah mezi rodičem a dítětem, který je základem vyživovací povinnosti.

Od počátku zákonné vyživovací povinnosti (narozením) je třeba rozlišovat počátek vyživovací povinnosti, který je stanoven v konkrétním soudním rozhodnutí. Tento rozdíl vyplývá z toho, že podmínky pro stanovení vyživovací povinnosti soudem jsou v zákoně taxativním způsobem určeny, takže v rozhodnutí musí být určena i doba, od které tyto podmínky trvají. Určení této doby soudním rozhodnutím však neznamená, že by teprve s ní měl být spojován vznik vyživovací povinnosti rodičů k dítěti.³⁸

Zánik vyživovací povinnosti nastává od okamžiku, kdy je dítě schopno samo se živit. Nezaniká tedy automaticky zletilostí, ale kupříkladu dobou, kdy dítě ukončí přípravu na budoucí povolání.³⁹

Tento hmotněprávní důvod zániku vyživovací povinnosti uvádí sice zákon jako důvod jediný, avšak z některých dalších ustanovení lze dovodit i další hmotněprávní důvody, konkrétně uzavření manželství, osvojení, smrt oprávněného nebo povinného.⁴⁰

Účelem výživného je naplnění hmotných (strava, ošacení) i duševních (kultura, vzdělávání, sport) potřeb nezletilého⁴¹.

Výši výživného soud dodnes stanovuje vždy individuálně ve vztahu ke konkrétnímu případu, kdy bere v potaz okolnosti na straně oprávněného, zejména věk, jeho zdravotní stav, školní a mimoškolní aktivity, vlastní majetkové poměry

³⁷ HOLUB, M., NOVÁ, H., SLADKÁ HYKLOVÁ, J. *Zákon o rodině: Komentář a předpisy související*. 8. Aktualizované vyd. Praha: Linde, 2007. str. 63.

³⁸ NOVÁ, H., TĚŽKÁ, O.: *Vyživovací povinnost*. 1. Vyd. Praha: Linde, 1995. str. 98.

³⁹ HOLUB, M., NOVÁ, H., PTÁČEK, L. a kol.. *Zákon o rodině: Komentář a předpisy související*. 9. aktualizované a přepracované vyd. Praha: Leges, 2011. str.317.

⁴⁰ NOVÁ, H., TĚŽKÁ, O.: *Vyživovací povinnost*. 1. Vyd. Praha: Linde, 1995. str. 102.

⁴¹ RADVANOVÁ, S., ZUKLÍNOVÁ, M. *Kurs občanského práva: Instituty rodinného práva*. Praha: C.H.Beck, 1999. Právnícké učebnice (C.H.Beck). str.168.

dítěte, na straně druhé schopnosti, možnosti a majetkové poměry jeho rodičů, s kterými se pojí jejich příjmy, rozsah majetku, zdravotní stav, jiné vyživovací povinnosti a další okolnosti (kupříkladu pobyt ve výkonu trestu odnětí svobody, aj.), k tomu viz § 913 o.z.⁴²

Tyto obecné zásady platí též pro režim střídavé nebo společné péče, jakkoliv s určitými modifikacemi. Pokud se jedná o střídavou péči, o vyživovací povinnost rodičů by mělo být rozhodnuto vždy, s přihlédnutím ke shora citovaným zákonným kritériím. Pokud se jedná o společnou péči, zákon připouští možnost výživné rodičům nestanovit, nicméně i toto ustanovení by mělo být obsaženo ve výroku rozsudku. To však neznamená, že při svěřením dítěte do společné péče rodičů výživné stanovit nelze. Jedním z důvodů je možnost, že každý z rodičů má jiné příjmy, jiný rozsah majetku, jiný počet vyživovacích osob, je v jiné životní pozici a má jinou životní úroveň. Je v souladu se zákonem, aby se na takové životní úrovni podílelo i dítě svěřené do společné péče. Dalším důvodem pro stanovení výživného, je možnost v konkrétním případě, že jeden z rodičů má nařízen výkon rozhodnutí a potom je v zájmu dítěte, aby i jeho vyživovací povinnost byla určena soudem vzhledem k přednostní pohledávce výživného.

V případě, kdy by bylo z objektivních důvodů prokázáno, že rodiče nezletilého k němu nejsou schopni vyživovací povinnost plnit, bylo možné i v případě střídavé péče uložit ji i jeho prarodičům.⁴³

4.3.2 Dohoda o výživném

O výživě nezletilého mohou rodiče, stejně tak jako o jeho výchově, uzavřít dohodu, o níž soud rozhoduje rozsudkem. Podle ustanovení § 476 z.ř.s. uzavřou-li rodiče před soudem dohodu a soud tuto dohodu schválí, není v tomto rozsahu proti rozsudku odvolání přípustné. Dohodu spolu mohou uzavřít pouze rodiče nezletilého, tedy nikoliv rodiče a třetí osoby, rodiče a opatrovník, atp.

Dohoda nesmí odporovat zájmům dítěte a soud tedy i přesto musí zjišťovat skutkový stav.⁴⁴

⁴² HOLUB, M., NOVÁ, H., PTÁČEK, L. a kol.. *Zákon o rodině: Komentář a předpisy související*. 9. aktualizované a přepracované vyd. Praha: Leges, 2011. str. 54.

⁴³ HOLUB, M., NOVÁ, H., SLADKÁ HYKLOVÁ, J. *Zákon o rodině: Komentář a předpisy související*. 8. Aktualizované vyd. Praha: Linde, 2007. Strana 69.

⁴⁴ HOLUB, M., NOVÁ, H., PTÁČEK, L. a kol.. *Zákon o rodině: Komentář a předpisy související*. 9. aktualizované a přepracované vyd. Praha: Leges, 2011. Strana 74.

4.4 Judikatura Ústavního soudu

Právní rozšíření způsobu výkonu péče o děti dané tzv. velkou novelou zákona o rodině č. 91/1998 Sb. a zavedení možnosti společné a střídavé péče poměrně záhy přineslo pozvolný nárůst nápadu kauz týkajících se této otázky na Ústavní soud. Ten se s novým druhem případů začal vypořádávat poměrně různě. Pro snazší orientaci v jeho judikatuře jsem se rozhodla činnost Ústavního soudu rozdělit do tří dekad, ve kterých na jeho vybraných rozhodnutích popisují i vývoj jeho vztahu ke střídavé péči.

Analýzou všech těchto rozhodnutí lze zjistit, že důvody rozhodování Ústavního soudu spočívají v tom, že věci rodině-právní dle § 238 odst. 1 písm. a) o.s.ř. jsou vyňaty z rozhodovací činnosti Nejvyššího soudu v rámci dovolání. Proto je v mnoha rozhodnutích a nálezech Ústavního soudu shodně konstatováno, že činnost Nejvyššího soudu v určitém směru přezkumu rozhodnutí obecných soudů byl nucen převzít Ústavní soud.

Následující výklad se bude zabývat nejdůležitějšími, byť rozdílnými, nálezy a usneseními Ústavního soudu.

4.4.1 I. dekáda rozhodovací činnosti Ústavního soudu od 1.1.1993 do 31.12.2003

V první dekádě činnosti Ústavního soudu, tedy od roku 1993 do roku 2003, se Ústavní soud zabýval problematikou střídavé péče pouze ve čtrnácti případech (pravděpodobně kvůli tomu, že střídavá péče byla do českého právního řádu legislativně zakotvena až v roce 1998). Všech jeho čtrnáct rozhodnutí bylo odmítacích usnesení.

Například už z rozhodnutí Ústavního soudu, sp. zn. I. ÚS 297/01 ze dne 13. 2. 2003 lze zjistit:

Nezávažnější věcná námitka, která z jinak dosti obecně formulované ústavní stížnosti vyplynula, směřovala proti nevyhovění návrhu stěžovatele na svěření nezletilé do střídavé péče obou rodičů. Jestliže obecné soudy usoudily, že taková forma výchovy není možná především s ohledem na konfliktní povahu vztahu obou rodičů, která je dostatečně zřetelně doložena obsahem soudního

*spisu, jednaly zcela v zájmu nezletilého dítěte a v tomto smyslu jim nelze vytýkat porušení principů řádného a spravedlivého procesu.*⁴⁵

V ostatních odmítacích usneseních jsou důvody prakticky stejné.

4.4.2 II. Dekáda rozhodovací činnosti Ústavního soudu od 1.1.2004 do 31.12.2013

V tomto období se činnost Ústavního soudu v problematice střídavé péče oproti předchozímu období několikanásobně zvětšila. Ústavní soud vydal celkem 172 rozhodnutí, z toho bylo 13 nálezů.

4.4.2.1 Postavení střídavé péče mezi ostatními formami péče o dítě

Ve svém nálezu sp.zn. 48/04 ze dne 27.1.2005 Ústavní soud připomíná, že střídavá výchova nesmí být chápána jako ústupek rivality rodičů. Tam, kde není ochota a schopnost rodičů spolupracovat v zájmu dítěte, nemůže střídavá výchova fungovat.

Rozhodnutí však obsahuje zajímavý disent JUDr. Ivany Janů, ve kterém sděluje, že nerealizace střídavé výchovy z důvodu nespolupráce rodiče, v jehož péči se dítě fakticky nachází, s druhým rodičem, může být chápána jako odměna za negativní chování tohoto nespolupracujícího rodiče. Podle JUDr. Janů došlo v tomto případě nejen k zásahu do rodičovských práv rodiče, ale zejména do práv dítěte, jehož zájmem nepochybně je, aby se na jeho výchově v nejvyšší možné míře podíleli oba rodiče.⁴⁶

Myšlenka obavy z odměňování nespolupracujících rodičů se pak evidentně promítla do řady dalších rozhodnutí, které Ústavní soud později přijal a které pak dle mého názoru vedly k posunu institutu střídavé péče jako jedné z forem péče o děti.

V usnesení sp.zn. IV. ÚS 617/06 ze dne 18.12.2006 Ústavní soud ještě zopakoval svůj postoj o tom, že narušené vazby mezi rodiči nemohou být předpokladem střídavé výchovy, jelikož by to nebylo v zájmu dítěte. Dodal, že nenařízení střídavé péče neznamená vyloučení práva dítěte na péči obou rodičů a na vzájemný kontakt s nimi.⁴⁷

⁴⁵ Usnesení Ústavního soudu ze dne 13. 2. 2003, sp. zn. I. ÚS 297/01

⁴⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 27.1.2005, sp.zn. I. ÚS 48/04

⁴⁷ Nález Ústavního soudu, ze dne 18.2.2006, sp.zn. IV. ÚS 617/06

4.4.2.2 Střídavá péče přes nesouhlas jednoho z rodičů

Otázkou nenařzení střídavé výchovy z důvodu nesouhlasu jednoho z rodičů se opakovaně zabýval kupříkladu v nálezu Ústavního soudu sp.zn. III. ÚS 1206/09 z 23.2.2010.

V řízení, které nálezu předcházelo, byly původně shledány dvě překážky pro střídavou výchovu. První z nich byl nízký věk dítěte, který podle znalkyně z oboru psychologie bude trvat do doby, kdy začne nezletilá navštěvovat mateřskou školu, tedy do jejích tří let. Tento důvod pominul již při řízení před odvolacím soudem. Druhou překážkou byl tvrzený nesouhlas matky se střídavou výchovou, který postrádal řádné zdůvodnění a týkal se čistě jejích zájmů, nikoliv však zájmů dítěte.

Ústavní soud se v nálezu dále vymezil tak, že obecné soudy nesmějí rezignovat na střídavou výchovu, když jeden z rodičů bezdůvodně nesouhlasí. V takovém případě musí tento nesouhlas podrobit zkoumání a učinit dokazování. Nesouhlas jednoho z rodičů se střídavou výchovou může být relevantní pouze tehdy, pokud jej tvoří důvody, které mohou intenzivně a negativně působit proti zájmu dítěte.

Ústavní soud konstatoval, že: *Svěření dítěte do výlučné výchovy jednomu z rodičů nesmí být výrazem ústupku vzájemné rivalitě rodičů, která jen sleduje „ boj o dítě“, případně nízké pohnutky jednoho rodiče k trýznění druhého rodiče skrze své vlastní dítě. Soudy mohou a mají využívat prostředků poskytnutých jim zákonem o rodině [např. ustanovení § 43 odst. 1, písm. a) a § 44], kterými mohou postihovat toho z rodičů, který ať už záměrně, anebo z nedbalosti maří veřejný zájem na řádné výchově a rozvoji osobnosti dítěte.*

Jsou-li jinak dány podmínky pro to, aby v době po rozvodu bylo dítě svěřeno do výchovy obou rodičů (společné či střídavé) a jedinou překážkou je nesouhlas jednoho z rodičů, musí se obecné soudy dostatečným způsobem zaměřit na důvody tohoto nesouhlasu a zjistit, zda by tvrzené skutečnosti intenzivním způsobem negativně zasahovaly do zájmu dítěte.

Soud nemusí takové dokazování provádět, je-li nesouhlas rodiče založen jen na zjevně iracionálním nebo nepřezkoumatelném důvodu. Jestliže půjde o tento iracionální či nepřezkoumatelný důvod, anebo bude v řízení prokázáno, že jde o nesouhlas spočívající na důvodu prokazatelně nemajícím negativní vliv na

zájem dítěte, nemohou soudy na tomto nesouhlasu vystavět rozhodnutí, kterým návrhu na svěřeni dítěte do střídavé (společné) péče nevyhoví.

*Opačný postup je totiž v rozporu se základním právem druhého rodiče na spravedlivý proces, dle čl. 36 Listiny základních práv a svobod a současně zásahem nejen do jeho základního práva vychovávat a pečovat o své dítě, dle čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod, ale i do základního práva dítěte na rodičovskou výchovu a péči dle téhož článku Listiny základních práv a svobod.*⁴⁸

Rozhodnutí je zásadní, jelikož jako první zakotvilo, že pokud by byly naplněny všechny předpoklady pro střídavou výchovu a jediným, co by jí bránilo, by byl nesouhlas jednoho z rodičů, pak se musí soudy zabývat důvody tohoto nesouhlasu natolik intenzivně, aby se dalo jasně určit, zda je či není střídavá výchova v zájmu dítěte.

Na výše uvedený náleží logicky navazuje náleží Ústavního soudu sp.zn. I. ÚS 266/10 z 18.8.2010, který jej doplňuje o závěr, že v zájmu dítěte je, aby bylo v péči obou rodičů, není-li to možné, pak toho z rodičů, který uznává význam výchovy druhého rodiče.

Ústavní soud dále v rozhodnutí vysvětlil, že dítě samozřejmě nemá být vždy svěřeno tomu rodiči, který tak činí, ale že jde o jeden z aspektů, na který by se soudy při svém rozhodování měly zaměřit. Pokud by při aplikaci všech těchto aspektů došlo k jejich vzájemné kolizi, je podle Ústavního soudu úkolem obecných soudů aplikovat princip přiměřenosti a dojít k takovému výsledku, které co nejvíce odpovídá zájmu dítěte.

Ústavní soud zde obiter dicta dodává, že pokud v daném případě odvolací soud rozhodl o výchově, která se svým rozsahem blíží střídavé výchově, musí přesvědčivě vysvětlit, proč v zájmu dítěte nebyla samotná střídavá výchova⁴⁹.

4.4.2.3 Priorita nařizování střídavé péče

Náleží I. ÚS 2661/10 z 2.11.2010 se zabývá jak nekomunikací mezi rodiči, tak osobním slyšením dítěte soudem a konečně – dohledem.

Ústavní soud shledává, stejně tak jako ve svých předchozích rozhodnutích, nenařizení střídavé výchovy z důvodu jednostranného a iracionálního odmítní komunikace jedním rodičem jako *protiústavní zneužití postavení rodiče vychovávajícího dítěte*. Nově však Ústavní soud vyslovuje předpoklad, že by i

⁴⁸ Náleží Ústavního soudu ze dne 23.2.2010, sp.zn. III. ÚS 1206/09

⁴⁹ Náleží Ústavního soudu ze dne 18.8.2010, sp.zn. I. ÚS 266/10

v případech, kdy jeden z rodičů takové chování vykazuje, měl soud střídavou výchovu nařídit, jelikož by to oba rodiče donutilo ke vzájemné komunikaci a kooperaci. Pokud by se tak nestalo, bylo by dítě svěřeno do výchovy toho z rodičů, který „se chová správně.“⁵⁰

Takové závěry jsou však v přímém rozporu s předchozími rozhodnutími Ústavního soudu, zejména s nálezem I. ÚS 266/10, který opakovaně uvedl, že iracionální nesouhlas jednoho rodiče se střídavou výchovou sice nemůže být důvodem pro nenařízení takové výchovy, ale musí být podroben zkoumání tak, aby výsledné rozhodnutí bylo v zájmu dítěte.

Nabízí se otázka, zda by v případě nařízení střídavé výchovy, jejímž účelem by bylo naučit spolu rodiče komunikovat, bylo takové uspořádání rodinných poměrů v zájmu dítěte. Z určitého úhlu pohledu by se tak na dítě dalo pohlížet pouze jako na jakýsi nástroj řešení konfliktních rodičovských vztahů, což je nežádoucí, neboť něco takového samozřejmě nemůže dítě zvládnout. Lze souhlasit s tím, že takový způsob střídavé péče nemůže fungovat ani v případě, kdy by byl nad výchovou soudem stanoven dohled, který by měl monitorovat situaci v rodině.

Na druhou stranu je třeba v nálezu vyzdvihnout názor Ústavního soudu na přání dítěte. To by mělo být soudem vždy vyslyšeno, mělo by se k němu významným způsobem při rozhodování přihlídnout, ale nemělo by být jediným hlediskem, podle kterého soud rozhodne.

Nález Ústavního soudu sp.zn. II. ÚS 1835/12 z 5.10.2012, příznačně nazvaný jako střídavá péče přes půl světa, se týká žádosti matky nezletilých dětí o střídavou péči mezi Českou republikou a Novým Zélandem, kdy se režim střídání měl realizovat každý půlrok a zvláštní úprava by pak platila pro vánoční svátky. Zatímco okresní soud takový systém nepovolil, v odvolání ke krajskému soudu již matka uspěla s tím, že děti budou vždy s druhým rodičem ve stanovených dnech a časech komunikovat například přes program „Skype“. Odvolací soud své rozhodnutí odůvodnil tak, že děti potřebují mít kontakt s oběma rodiči a nemůže na tom měnit nic to, proč a kam se jeden z nich odstěhoval.

Otec se s rozsudkem krajského soudu obrátil na Ústavní soud. Ten nejprve odložil vykonatelnost rozsudku, jelikož zde existovala důvodná obava, že by jinak mohla být jak stěžovateli, tak zejména nezletilým dětem, způsobena újma. Ústavní soud předeslal, že se nezabývá otázkou, ve kterém výchovném prostředí

⁵⁰Nález Ústavního soudu ČR ze dne 2.11.2010, sp.zn. I. ÚS 2661/10

je pro děti pobyt vhodnější, ale velmi jasně se vyjádřil k tomu, že střídavá výchova mezi kontinenty je pro děti škodlivá.

Ústavní soud zmínil jednak postoje psychologů, kteří nepovažují za vhodné delší intervaly pro střídání jak tři týdny, tak i skutečnost, že dítě měnící školní kolektiv v průběhu školního roku se může stát outsiderem.

Se vším uvedeným lze souhlasit a je třeba upozornit i na skutečnost, že děti by se musely neustále přizpůsobovat nejenom změněným osobním podmínkám, klimatu a způsobu školní výuky, ale byla by na ně vyvíjena i obrovská psychická zátěž. V okamžiku, kdy je rodič postaven před volbu mezi partnerským a rodičovským životem, měl by v případě, kdy dle něj není možné původní rodinu dítěte udržet, vždy vybrat takové řešení, které je pro dítě nejvhodnější a zároveň i nejšetrnější. V konečném výsledku jde i o způsob, jak se projeví kvalita nového partnerského soužití.⁵¹

4.4.3 III. dekáda Ústavního soudu od 1.1.2014 doposud

Ústavní soud se od 1.1.2014 do současnosti, tj do 28.10.2017, zabýval problematikou střídavé péče v celkem 360 rozhodnutích, z toho bylo celkem 22 nálezů. Během tří let tak tyto kauzy u Ústavního soudu vzrostly více než dvojnásobně.

4.4.3.1 Nařízení střídavé péče i přes velkou vzdálenost

V usnesení III. ÚS 650/14 ze dne 30.4.2014 se Ústavní soud zabýval střídavou péčí na větší vzdálenost, když odsouhlasil střídavou péči 2,5 letého dítěte (jehož matka byla stále ještě na rodičovské dovolené) mezi Prahou a Karlovými Vary.⁵²

4.4.3.2 Kritéria nařízení střídavé péče

Jedním z nejdůležitějších rozhodnutí období roku 2014 je nález sp. zn. I. ÚS 2482/13 z 26. 5. 2014. Ústavní soud zde na stížnosti stěžovatele a zároveň otce dvou nezletilých dětí svěřených do péče matky vyslovuje 4 kritéria, která musí soudy vzít v potaz, pokud chtějí v kauzách o výchovu a výživu rozhodovat tak, aby šlo o nejlepší zájem dítěte.

⁵¹Nález Ústavního soudu ČR ze dne 5.10.2002, sp.zn. II. ÚS 1835/12

⁵² Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 30.4.2014, sp.zn. III. ÚS 650/14

Mezi tato měřítka podle Ústavního soudu patří: existence pokrevního pouta mezi nezletilým a osobou, která ho chce svěřit do péče (musí jít o biologické vazby natolik silné, že představují rodinné pouto), míra zachování identity dítěte a jeho rodinných vazeb, když by dítě bylo svěřeno do péče této osoby (cílem v tomto případě je, aby dítě nebylo odtrženo od osob, k nimž má silnou dlouhodobou náklonost, protože s nimi bydlelo a zároveň, aby bylo v péči osoby, která uznává roli jiných osob v jeho životě, to vše při minimalizování zásahu do soukromého života dítěte), schopnost této osoby zajistit po všech stránkách zdárný vývoj dítěte a jeho potřeby (posuzuje se hlavně věk, zdravotní stav, schopnosti a dovednosti dítěte a na straně osoby pak jeho inteligence a morálka) a konečně přání dítěte (u emocionálně a rozumově vyspělých dětí musí vhodně zjištěné přání být zásadním vodítkem pro rozhodnutí, ne však příkazem pro soudce, jak rozhodnout).

K přání dítěte Ústavní soud dodává, kdo má přání dítěte zjišťovat. Schopnost dítěte vyjádřit se před soudem musí být posuzována individuálně, v každém případě zvlášť. Pakliže soud uzná, že dítě na takový krok není zralé, má jeho názor být zjišťován buď pracovníky sociálně-právní ochrany dětí, nebo znalcem.

Za velmi podstatný lze považovat názor Ústavního soudu, který sdělil, že: *jedná-li se pak o rozhodování o svěřeni dítěte do střídavé výchovy rodičů, je třeba vycházet z premisy, že zájmem dítěte je, aby bylo především v péči obou rodičů.*

Ústavní soud se dále domnívá, že vůle zákonodárce projevená v této práci již hojně zmiňovaném § 26 zákona o rodině zní tak, že: *svěřeni dítěte do střídavé péče by mělo být pravidlem, zatímco jiné řešení je výjimkou, která vyžaduje prokázání, proč je v zájmu dítěte jiné řešení.*⁵³ Podíváme-li se znovu na doslovné znění tohoto §, musíme nutně dojít k závěru, že k takovému výkladu musel Ústavní soud dojít cestou notně komplikovanou, neboť střídavá péče byla v tomto zákoně (stejně jako společná péče) pouze jednou z vedle sebe stojících možností péče o dítě.

Zajímavostí týkající se výše uvedeného nálezu je, že se Ústavní soud ani tak nezabýval námitkami stěžovatele (např. porušení práva na spravedlivý proces), ale snažil se zaměřit pouze na to, zda soudy obecně při svém rozhodování jednájí v zájmu dítěte. Struktura kritérií tak, jak je Ústavní soud formuloval s podporou judikatury Evropského soudu pro lidská práva, měla tedy soudy vést

⁵³ Nález Ústavního soudu ze dne 26.5.2014, sp.zn. I. ÚS 2482/13

k jednotnému rozhodování.⁵⁴ Velice rychle se ovšem ukázalo, že tato až kazuistická pravidla, jímž vládla zásada presumpce střídaté péče, vždy a v každém případě v zájmu dětí rovněž nebyla.

4.4.3.3 Presumpce střídaté péče

V dalším nálezu sp.zn. I. ÚS 1506/13 ze dne 30.5.2014 se Ústavní soud zabýval jak vhodnými způsoby zjišťování názorů nezletilého dítěte, tak tím, jaká vzdálenost je ještě vhodná pro střídatou výchovu.

Co se týče názorů dítěte, Ústavní soud vyslovil názor, že není zásahem do práv šestileté nezletilé, pokud je její názor zjištěn jiným způsobem, než pohovorem se soudcem. Ohledně vzdálenosti Ústavní soud stanovil, že střídatá výchova není problémem v případě, kdy dítě převozem a pobytem není fyzicky či psychicky zatěžováno. V posuzovaném případě bylo onou vzdáleností 288 km mezi Českou Lípou a Olomoucí, kterou měla podle Ústavního soudu nezletilá každých čtrnáct dní absolvovat.

S uvedeným rozhodnutím se neztotožňuje jeden ze soudců Ústavního soudu, JUDr. Ludvík David, s jehož disentem se lze plně ztotožnit, a proto považují za vhodné jeho část citovat: *„Od září 2014 má však nezletilá nastoupit základní školní docházku; vhodnější je tu spíše plurál: docházky. Na rozdíl od mateřské školy, kde ještě dost dobře nelze hovořit o dětském kolektivu v plném slova smyslu, na základní škole se již takový kolektiv tvořit začíná, a to se všemi výchovnými přednostmi i dětskými nectnostmi, které jej provázejí. Přestože dnešní děti už považují máloco za překvapivé, dokáže nezletilá zvládnout fakt permanentního střídání školního prostředí, který se jí bude nutně připomínat nebo jí bude připomínán? Dokáže zvládnout třeba i rozdílné učební nároky, které na ni budou mít ze situace nepochybně rozpačití učitelé? Jak se dokáže skutečně těšit z mimoškolních aktivit, když za nimi bude muset každých čtrnáct dní přejíždět z místa na místo?*

Věřím tomu, že dítě potřebuje lásku a péči obou rodičů. Přece jen si ale myslím, že dočasně utišené ego jednoho z nich nestojí za škody, které mohou být takto realizovanou střídatou výchovou na psychice nezletilé napáchány.“⁵⁵

⁵⁴ FOREJTOVÁ, M., GRYGEROVÁ, J.: *Otazníky nad presumpcí střídaté péče o nezletilé děti aneb vliv ESLP na judikaturu Ústavního soudu*. Praha: Česká advokátní komora, 2016, 1-2, str. 47-48.

⁵⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 30.5.2014, sp. zn. I. ÚS 1506/13

Právní věta nálezu sp.zn. II. ÚS 3413/14 z 2.6.2015 opět stanovuje, že svěřeni do střídavé péče by mělo být pravidlem (i přes nesouhlas jednoho z rodičů), pokud tohoto pravidla nebude užito, musí soud zdůvodnit, z jakého důvodu se rozhodl pro jiný způsob péče o dítě. Stabilita výchovného prostředí dítěte byla tímto nálezem upozaděna nad významnou změnou okolností, která by střídavou výchovu umožňovala.⁵⁶

V nálezu I ÚS 3216/13 z 25.9.2014 se stěžovatel a zároveň otec dvou dětí vrátil z Londýna zpět do ČR, kde spolu s matkou žily i nezletilé děti, a požádal o střídavou výchovu, kterou soud prvního stupně zamítl, rozšířil však styk otce s dětmi.

Krajský soud rozsudek okresního soudu potvrdil, avšak kolizní opatrovník ve svém vyjádření zaslaném Ústavnímu soudu navrhl ústavní stížnosti vyhovět, jelikož se domníval, že bylo porušeno právo dětí na rodinný život. Dále dodal, že matka s otcem bez rozumných důvodů nekomunikuje a o dětech jej neinformuje, což přiznala jak před orgánem sociálně – právní ochrany dětí, tak při výslechu u krajského soudu.

Ústavní soud při zmínění a uznání všech již citovaných kritérií střídavé péče dodal, že svěřeni do střídavé péče by mělo být pravidlem a jakékoliv jiné řešení by mělo být pouze výjimkou toto pravidlo potvrzující. Uplatnění takové výjimky je možné pouze v případě, kdy soud prokáže, proč je v zájmu dítěte jiné řešení, než právě střídavá výchova. Podle Ústavního soudu střídavá výchova totiž není právem rodičů, ale jejich povinností.

Budou-li rodiče proti jejich vůli tlačeni do uspořádání, které vlastně ani nechtějí, lze si jen těžko představit, že z toho bude nějaké dítě šťastné. Iluzorní je rovněž představa, že všichni rodiče (a děti) střídavou výchovu chtějí a že pro všechny bude takové uspořádání ideální. Střídavá výchova od začátku byla míněna jako jedna z forem právní úpravy péče o dítě, která má být použita pouze tam, kde je to vhodné. V právním řádu dozajista má své místo, ale jejím účelem nebylo, respektive nemělo být, „zastínit či převýšit“ jiné formy uspořádání péče o dítě. Újma z toho vzniklá, kterou si pak dítě může odnést do dalších let, potažmo až do dospělosti.

Přesto Ústavní soud v nálezu shora citovaném implikuje, že nejlepší zájem dítěte může být v určitých případech lehce „upozaděn“ oproti zájmům jiných osob. Podle Ústavního soudu to, že je nejen při rozhodování soudu nejlepší zájem

⁵⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 2.6.2015, sp.zn. II. ÚS 3413/14

dítěte předním hlediskem znamená, že nejde o hledisko jediné, a pokud je v konfliktu s oprávněnými zájmy jiných osob, je potřeba užít u tohoto pojmu jistý stupeň flexibility, která by vedla ke spokojenosti všech. Dle Ústavního soudu pak mají mít oba rodiče právo pečovat o dítě stejnou dobu, jelikož jsou si ve svých právech rovni.⁵⁷

Rovnost v rodičovských právech však znamená právo obou rodičů na to, aby mohlo trávit s dítětem čas, dostávat o něm informace, formovat jeho výchovu, sdílet s ním jeho radosti a bolesti, poskytovat mu ochranu, atd. Rozhodně však nemůže znamenat snahu rozdělit dítě podle šablony dané jakýmkoliv zevšeobecněním. Ústavní soud však popisuje přesně kolik hodin času dítě tráví s kterým z rodičů a podává tím jakýsi návod, že lze dítě mezi rodiče rozdělit zcela přesně, bez ohledu na jeho individuální potřeby dané osobností, věkem, pohlavím, zdravotním stavem, citovými vazbami, zázemím, atp.

Příklady toho, že některá uspořádání nemusí připadat spravedlivá rodičům, ale musí být spravedlivá pro dítě, se konec konců objevují i v Bibli. Dokazuje to příběh o králi Šalamounovi, který chtěl co nejspravedlivěji rozdělit dítě mezi jeho matku a údajnou matku tím, že jej nechá rozpůlit. Z počátku zdánlivě krutý příběh trefně poukazuje na to, že uděláme-li z dítěte předmět zájmů a nikoliv chráněný zájem sám, vždy to pro něj dopadne špatně. To věděl i moudrý král Šalamoun, který svěřil dítě té ženě, která byla ochotná se jej vzdát, aby mohlo zůstat naživu.

Bohužel je už samotná většina rozvodů nespravedlivá vůči dětem, jelikož není v jejich zájmu. Ve většině případů by se rodina měla a mohla udržet a obstát před vnitřními problémy i vnějšími vlivy.

4.4.3.4 Judikatura Ústavního soudu s opačným pohledem na podmínky střídavé péče

Ještě v roce 2014 byla vydána Ústavním soudem rozhodnutí obsahující opačné závěry a vycházející z opačných hledisek.

Usnesení sp.zn. II. ÚS 2224/14 ze dne 9.12.2014, které v právní větě uvádí, že spory o výchovu a výživu musí být posuzovány striktně podle okolností toho kterého konkrétního případu a pokud se obecný soud po důkladném zkoumání daného případu spolu se zjištěním přání a zájmu nezletilého při uznání

⁵⁷ Nález Ústavního soudu, ze dne 25.9.2014, sp.zn. I. ÚS 3216/13

střídavé péče jako právoplatné součásti právního řádu rozhodne takovou péči mezi rodiči nenařídít, nemá Ústavní soud důvod takové rozhodnutí přezkoumávat.

Mimo to Ústavní soud podotýká, že se obecné soudy vždy musí vynasnažit, aby byl minimalizován zásah do rodinného života dítěte například tím, aby nepřišlo o své sourozence, které považuje za členy rodiny, součást svého domova a životních jistot.

Za velice důležité považují usměrnění stěžovatele ústavním soudem, který mu osvětlil, že rodině-právní otázky, které je Ústavní soud nucen řešit, jsou v každém z případů natolik individuální, že jednotlivá rozhodnutí nelze brát jako rozhodnutí s precedenčním charakterem. Ústavní soud naopak zdůraznil, že i požadavky pro svěřování dětí do péče mohou být pouze referenčními kritérii.⁵⁸

Z doposud popisovaných rozhodnutí se do jisté míry vymyká náleží Ústavního soudu sp.zn. I. ÚS 1708/14 z 18.12.2014. V tomto případě se otec dohodl s matkou na nerealizaci střídavé výchovy z důvodu nízkého věku dětí. Po několika letech ale požádal o změnu péče na střídavou výchovu, kterou soudy.

Obecné soudy se totiž domnívaly, že přání dětí je ovlivněno touhou zavděčit se otci a že střídavou výchovu nelze realizovat, jelikož komunikace mezi rodiči je mírně řečeno obtížná. Po tomto rozhodnutí soudu prvního stupně, které posvětil i odvolací soud se však stala překvapivá věc.

Matka nezletilých vyslyšela přání dětí a domluvila se s otcem na tom, že se pokusí realizovat střídavou výchovu tím způsobem, že uzavřou dohodu o střídavé výchově na zkoušku. Jak se později ukázalo, dohoda fungovala a Ústavní soud tak znovu připomněl obecným soudům, aby se opravdu zabývaly tím, co je skutečným přáním dítěte.⁵⁹

Nález bezpochyby příkladně demonstruje, že i když může být komunikace mezi rodiči nesnadná a pro obě strany nepříjemná, existuje možnost, že v sobě rodič kvůli dítěti najde vnitřní sílu, jak všechna negativa překlenout, udělá-li to jeho dítě šťastným.

Nález Ústavního soudu sp.zn. I. ÚS 1554/14 ze dne 30.12.2014 stanovuje důvody, pro které nemusí být střídavá péče nařízena, jsou jimi zejména velká vzdálenost mezi jednotlivými bydlišti rodičů, která může vést až k narušení školní docházky dítěte a vážné zdravotní (psychické či fyzické) důvody na straně nezletilého.⁶⁰

⁵⁸ Usnesení Ústavního soudu ze dne 9.12.2014, sp.zn. II. ÚS 2224/14

⁵⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 18.12.2014, sp.zn. I. ÚS 1708/14

⁶⁰ Nález Ústavního soud ze dne 30.4.2014, sp.zn. I. ÚS 1554/14

Nález tedy zpřesňuje zásady, podle kterých mají soudy o střídavé péči rozhodovat tím, že vymezuje objektivní a subjektivní kritéria týkající se střídavé péče, kdy objektivní kritéria slouží jako předpoklad pro stanovení střídavé péče (a tedy musí být naplněna, aby střídavá péče mohla být realizována) a subjektivní kritéria naopak mohou být důvodem, pro který střídavá péče realizována nebude i v případě, že by objektivní důvody naplněny byly. Nad objektivními i subjektivními kritérii stojí ochrana nejlepšího zájmu dítěte, který je zastřešuje. Nález je tedy vlastně návodem pro obecné soudy, jak ve věcech střídavé péče postupovat.

Nefungující komunikace mezi rodiči může podle tohoto nálezu Ústavního soudu sp.zn. I. ÚS 1554/14 být důvodem pro negativní rozhodnutí o střídavé péči pouze v případě, že se soud marně pokoušel tuto komunikaci napravit. V takovém případě má být dítě svěřeno do výlučné péče toho rodiče, který je více nakloněn ke komunikaci s druhým rodičem a uznává jeho rodičovskou roli stejně tak, jako nutnost styku.⁶¹ Z dítěte se tak tímto rozhodnutím opět stává nástroj pro řešení konfliktů mezi rodiči, jeho zájem a zvyky jsou upozaděny, jeho přání je posunuto na vedlejší kolej.

Usnesení I. ÚS 122/15 z 25.3.2015 se zabývá změnou poměrů, které by mohly vést k nastolení střídavé výchovy a dovozuje, že takovou změnou nemusí být ani změna bydliště matky a dětí, ani změna zaměstnání otce, představovala-li by střídavá výchova pro dítě nepřiměřenou zátěž, např. kvůli jeho zdravotnímu (fyzickému či psychickému) stavu.⁶²

Zajímavostí je i fakt, že nález je v rozporu s nálezem sp.zn. III. ÚS 3462/14, jelikož zde nebylo respektováno přání nezletilé na výlučnou péči matky a styk s otcem. Ústavním soudem byla presumována střídavá výchova i přes obtížnou komunikaci obou rodičů, která by měla být řešena nařízením mediace a písemnou komunikací.

Neméně zajímavý je závěr týkající se výkonu rozhodnutí ohledně střídavé výchovy, tedy § 502 zákona o zvláštních řízeních soudních⁶³, které se dostalo do kolize s přáním nezletilého dítěte ve věku 13 let. Ústavní soud rozhodl, že pokud se třináctileté dítě samo a dobrovolně rozhodne, že střídavou výchovu u otce

⁶¹ Tamtéž

⁶² Usnesení Ústavního soudu z 25.3.2015, sp.zn. I. ÚS 122/15

⁶³ § 502 zákona o zvláštních řízeních soudních se týká způsobu nařízení výkonu rozhodnutí uložením pokuty tomu, kdo dobrovolně neplní soudní rozhodnutí nebo dohodu týkající se péče, styku či navrácení dítěte. Pokutu lze nařídít opětovně, ale výše každé pokuty nesmí přesáhnout 50.000,- Kč.

nechce realizovat, přestože ho matka k výkonu střídavé výchovy motivuje, nesmí být institut výkonu rozhodnutí používán tak, aby násilím nutil dítě k tomu měnit své pevné postoje a přesvědčení. Rovněž ukládání pokut matce považují v takovém případě za absurdní. Pokud se opakovaně snažila, aby syn u otce střídavou výchovu realizoval, svou povinnost tak splnila.⁶⁴

Usnesení Ústavního soudu II. ÚS 2709/15 z 24.11.2015 stanovuje, že je na obecných soudech a nezastupitelné osobní zkušenosti soudců rozhodly o tom, jaká forma péče o dítě je v jeho nejlepším zájmu.⁶⁵

Z usnesení Ústavního soudu sp.zn. II. ÚS 1271/15 ze dne 1.12.2015 vyplývá, že nařízení střídavé péče tam, kde je závažným způsobem narušena či dokonce absentuje komunikace mezi rodiči, dojde k zásahu do zájmu dítěte. Ústavní soud zde také vysvětlil, že premisa o svěřením do střídavé péče má být pravidlem a nikoliv výjimkou pouze v těch případech, kdy jsou splněna veškerá ústavněprávní kritéria, stejně tak jako kritéria daná zákony. K tomu však musí být nahlíženo na každý případ jako na individuální tak, aby byl co nejvíce chráněn zájem dítěte, byla zachována jeho identita, rodinné vazby a rodinný život.⁶⁶

Odklonem od judikatury prosazující střídavou péči jako primární a dominantní způsob péče o dítě nepochybně je i nálezný ústavního soudu sp.zn. IV. ÚS 106/15 ze dne 17.3.2016. Dle něj není možné střídavou péči chápat jako *formu „spravedlivého“ rozdělení péče o dítě mezi oba rodiče*, zároveň však nesouhlasí s tím, aby došlo k druhému extrému a střídavá péče byla automaticky odmítána.

Ústavní soud dále uvádí, že i když chápe rodiče, kteří v řízeních týkajících se dětí nejsou úspěšní, nejsou to soudy, které výrokem svého rozsudku napraví rodinné vztahy a měli by to být právě rodiče, kteří se soustavně musí snažit o zlepšení rodinných vztahů, zejména kvůli svému dítěti.⁶⁷

Dozajista nejzajímavější kauzou, která se v roce 2016 opakovaně dostala před Ústavní soud, je dle mého názoru případ střídavé výchovy mezi Českou Lípou a Olomoucí, o kterém tento soud rozhodl již v roce 2014 nálezem sp.zn. I. ÚS 1506/13.

Matka nezletilé, u níž se střídavá péče neosvědčila, podala okresnímu soudu návrh na změnu výchovy pro změnu poměrů (nástup školní docházky), kvůli kterému by byla realizace střídavé výchovy fakticky velice složitá (viz.

⁶⁴Nález Ústavního soudu ze dne 13.10.2015, sp.zn. III. ÚS 3462/14

⁶⁵Usnesení Ústavního soudu ze dne 24.11.2015, sp.zn. II. ÚS 2709/15

⁶⁶ Usnesení Ústavního soudu ze dne 1.12.2015, sp.zn. II.ÚS 1271/15

⁶⁷ Nález Ústavního soudu ČR, ze dne 17.3.2016, sp.zn. IV. ÚS 106/15

disent L. Davida). Soud prvního stupně návrhu vyhověl, ale soud druhého stupně se s takovými závěry neztotožnil a ponechal dívku ve střídavé péči. Tento případ se tak znovu dostal před Ústavní soud, kde bylo rozhodnuto nálezem pod sp.zn. II. ÚS 169/16 ze dne 24.6.2016.

K celému případu se vyjádřil i kolizní opatrovník nezletilé JUDr. Stanislav Křeček, zástupce veřejného ochránce práv, který s odvoláním na znalecký posudek a další provedené důkazy akceptoval změnu původního soudního rozhodnutí, s tím, že nepochybně není v silách nezletilé takový režim zvládat. Ústavní soud se tedy se závěry krajského soudu neztotožnil a určil, že střídání škol, dětských kolektivů a s tím spojená pravidelná fyzická i psychická zátěž, spojená s překonáváním dlouhé vzdálenosti, nejsou v zájmu nezletilé.⁶⁸

Usnesení IV. ÚS 358/16 ze dne 16.6.2016 se zabývá otázkou presumpce střídavé péče a možnou kolizí s individuálním stavem dítěte. Ústavní soud vysvětluje, že pokud obecné soudy náležitě zdůvodnily, proč podle nich není střídavá péče v daném konkrétním případě vhodná, pak nelze mluvit o porušení ústavních práv.⁶⁹

4.4.4 Aktuální postoj Ústavního soudu ke střídavé péči

Nález I.ÚS 1079/17 ze dne 26. 7. 2017 se zabývá stížností otce, kterému byl odvolacím soudem omezen rozsah styku s dětmi kvůli doposud neprokázanému týrání dětí z jeho strany. Otec, původně usilující o střídavou péči, byl matkou (a u orgánu sociálně-právní ochrany dětí posléze i dětmi) obviněn z toho, že děti fyzicky týrá. Znalecký posudek se vyjádřil v tom smyslu, že děti přebraly tvrzení matky a že u otce nebyly zjištěny žádné násilné sklony, avšak trestní řízení stále probíhá.

Ústavní soud uvedl, že kritéria pro rozhodování o svěřením dítěte do střídavé péče mohou být analogicky použita i v případě, kdy se rozhoduje o styku dítěte s druhým rodičem. Dále Ústavní soud dodal, že: *je třeba připomenout, že zájem dítěte je vždy zachování vazeb s oběma rodiči. Hrozba fyzického násilí ze strany rodiče je přitom srovnatelná s újmou pramenící ze ztráty vazeb k jednomu rodiči v důsledku manipulace druhým rodičem. V případě zatím neprokázaného rizika násilí je řešením souladným se zájmem dítěte umožnit mu s obviněným rodičem asistovaný styk. Úplný zákaz styku je třeba označit za řešení ultima ratio, které*

⁶⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 24.6.2016, sp.zn. II. ÚS 169/16

⁶⁹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 16.6.2016, sp.zn. IV. ÚS 358/16

musí být vyhrazeno mimořádným situacím a ke kterému musí existovat velmi vážné důvody.

Ústavní soud na závěr pokládá za podstatné zdůraznit, že i sebevíce ukřivděný člověk si musí přiznat, že dítě má právo poznat skutečně a pořádně oba své rodiče, mít možnost trávit s každým z nich čas a vyrovnat se třeba i s tím, že jeho rodič není dokonalý. Vede-li jeden rodič své dítě k nenávisti či zapření druhého rodiče, učí ho vlastně nenávisti k sobě samému. Stát má přitom odpovědnost prostřednictvím svých orgánů vést rodiče ke konstruktivnímu řešení krize jejich rodiny a k respektu k rodičovství druhého rodiče.⁷⁰

V nálezu II. ÚS 1654/17 z 5.9.2017 se Ústavní soud věnuje potřebě řádného odůvodnění rozhodnutí.

V tomto konkrétním případě Městský soud v Praze za shodného skutkového stavu změnil podmínky střídavé výchovy nastolené Obvodním soudem tak, že režim střídavé výchovy po sudých a lichých týdnech změnil tak, že otec měl děti ve své péči pouze od středy do neděle.

Ústavní soud se vyjádřil v tom smyslu, že pokud obecné soudy v odůvodnění rozsudku citují jeho judikaturu, aniž by ji řádně zasadily do kontextu toho kterého individuálního případu, je takové odůvodnění nedostatečné.⁷¹

5. Srovnání s vybranými zeměmi

V následující kapitole bych se ráda věnovala právní úpravě společné a střídavé péče ve Velké Británii, Belgii a v Polsku.

5.1 Společná a střídavá péče ve Velké Británii

5.1.1 Aktuálně platná právní úprava společné a střídavé péče ve Velké Británii

5.1.1.1 Vybrané mezinárodní prameny práva

Velká Británie, jako součást spojeného království je (stejně jako Česká republika), vázána Všeobecnou deklarací lidských práv, Mezinárodním paktem o občanských a politických právech, Úmluvou o právech dítěte, Evropskou úmluvou o výkonu práv dětí, Úmluvou o styku s dětmi, Listinou základních práv EU a Nařízením Rady (ES) č. 2201/2003, o kterých bylo blíže pojednáváno v první kapitole této práce.

⁷⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 26. 7. 2017, sp.zn. I. ÚS 1079/17

⁷¹ Nález Ústavního soudu ze dne 5.9.2017, sp.zn. II. ÚS 1654/17

5.1.1.2 Vybrané národní prameny práva

5.1.1.2.1 Zákon o dětech z roku 1989

Zákon o dětech (*The Children Act, 1989*) vstoupil v účinnost 14. října 1991, novelizován byl v roce 2004.

První část zákona potvrzuje základní principy týkající se dětského blaha, které platí jak v soukromém, tak ve veřejném právu.

Původní pojmy rodičovských práv a povinností (které měly svůj význam jak z historického, tak náboženského hlediska), jsou nově nahrazeny pojmem rodičovská odpovědnost (viz dále).

Část druhá kompletně mění pohled na dítě z hlediska soukromého práva. Zabývá se zejména praktickými otázkami jako místem pobytu dítěte (kde a s kým by dítě mělo mít domov) a kontaktem (kdy a jak by se dítě mělo stýkat s druhým rodičem a ostatními příbuznými).⁷²

Zároveň dává širší práva otcům, kteří v minulosti kvůli rozvodu či odluce rodičovskou odpovědnost ztráceli (předpokládalo se totiž, že se otec znovu ožení a založí si novou nukleární rodinu). Dítě je nově uznáno jako autonomní bytost s vlastními přáními a potřebami, namísto generického dítěte, které nemá možnost se vyjádřit.

5.1.1.2.1.1 Dětský komisař

V novele zákona o dětech z roku 2004 byla zakotvena funkce tzv. dětských komisařů pro Wales, Skotsko a Severní Irsko. Jejich úlohou je chránit zájmy dítěte a svým způsobem by se dali nazvat dětskými ombudsmany.

Komisaři dbají zejména na to, aby byla dodržována práva dítěte z Úmluvy o právech dítěte. O své činnosti předkládají pravidelnou každoroční zprávu.⁷³

5.1.1.2.2 Zákon o výživě dítěte

The Child Support Act z roku 1991 upravuje vyživovací povinnost k nezletilému. Nárok na výživné mají nesezdané děti do věku devatenácti let, které se každodenním studiem připravují na své budoucí povolání.⁷⁴

⁷² BURTON, F. *Family law* 1. vyd. Velká Británie: Cavendish Publishing Limited, 2003. str. 391-392.

⁷³ HERRING, J., *Family Law: Longman Law Series*, 6.vyd. Velká Británie: Pearson Education Limited, 2013., str. 483-484

5.1.1.2.3 Zákon o dětech a adopcích z roku 2006

Tento zákon dal soudům nový druh pravomoci.

Pokud osoba, u které dítě bydlí, nesplní povinnost týkající se umožnění styku (tato povinnost vyplývá z příkazu ke styku, o kterém bude pojednáváno v následujících podkapitolách), může osoba, v jejíž prospěch byl příkaz vydán (popř. i dotčené dítě) požádat soud, aby uložil osobě, která nesplnila svou povinnost zaplacení poškozeným náhradu škody za jejich finanční ztrátu.⁷⁵

5.1.1.2.4 Zákon o pravidlech rodinného procesu z roku 2010

Podle tohoto zákona děti nemají zákonné právo být konzultovány ohledně opatření, která je třeba učinit pro jejich budoucnost. Nicméně stále platí, že musí být chráněny jejich nejlepší zájmy a podle Úmluvy o právech dítěte, kterou je Velká Británie vázána, má dítě právo na to, aby mohlo svobodně vyjádřit svůj názor.⁷⁶

Soud rozhoduje v otázce péče o nezletilého pouze tehdy, když se rodiče nejsou schopni sami dohodnout. Soud rozhodne formou příkazu o bydlišti dítěte, kontaktu, specifických záležitostech týkajících se dítěte a jednáních, které se rodičům ve vztahu k dětem zakazují.⁷⁷ Při svém rozhodnutí musí vždy brát na zřetel přání a pocity dítěte, stejně tak jako jeho fyzické, emoční a vzdělávací potřeby, věk pohlaví a další náležitosti, které považuje za podstatné.

Platí, že čím vyspělejší dítě je, tím větší by měl být brán důraz na realizaci jeho přání.

Soud se však musí ujistit, že názor, který dítě vyjadřuje, není jenom tlumočením přání jeho rodičů.

Kromě toho, že jsou nezletilí stranou v případě, který se jich týká, mohou dostat povolení soudu, aby požádali o vydání soudních příkazů. V takovém případě však sami musí kontaktovat advokáta, který je bude zastupovat.

⁷⁴ VOLESKÝ, J.: *Vyživovací povinnost ve vztahu k nezletilému dítěti* [online]. [cit. 20.2.2018] Olomouc, 2013. rigorózní práce (JUDr.). UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. Právnická fakulta str. 79

⁷⁵ NIKOLINA, N.: *Divided Parents, Shared Children : Legal aspects of (residential) co-parenting in England, The Netherlands and Belgium*, 1.vyd., Intersentia Ltd: UK, 229 s., str. 73-68.

⁷⁶ Tamtéž, str. 73

⁷⁷ EEKELAAR, J., MACLEAN M. *Family Justice: The Work of Family Judges in Uncertain Times*, 1. vyd. Velká Británie : Hart Publishing Ltd., 2013, Strana 162-163.

Soud příkaz schválí pouze v případě, kdy považuje za zřejmé, že nezletilý rozumí následkům, které tím vzniknou. Taková situace pro dítě není jednoduchá. Nejen, že se dá jen těžko mluvit o tom, že zná svoje práva, ale zejména se dá jen těžko předpokládat, že bude dítě schopno kontaktovat advokáta, který by se do něj navíc dokázal emočně vcítit a dobře mu poradit.

Příkazy nemusí vždy řešit pouze vztah rodič – dítě. Nezletilý jejich prostřednictvím například může požádat soud o umožnění kontaktu se svým sourozencem.

Dodržování příkazů může být vynuceno uložením pokuty osobám, které jsou v prodlení, nebo svěřením dětí pěstounům do doby než dojde k nápravě (nejdéle však na dva měsíce nebo v případě Nejvyššího soudu, dva roky)

Při vymáhání dodržování soudních příkazů mohou soudy jednat buď na žádost, nebo z vlastního podnětu. Pokud to soud považuje za nutné, může stanovit dohled nad dodržováním příkazu týkajícího se styku. Ten však nesmí trvat déle než 12 měsíců. Osoba, která bez rozumného důvodu brání výkonu rozhodnutí o styku, může být sankcionována trestem obecně prospěšných prací.

5.1.1.2.5 Právní principy významné z hlediska péče o dítě

Princip *welfare* dítěte je vůdčím principem ve všech řízeních týkajících se dětí (soukromoprávních i veřejnoprávních).

Zákon o dětech zmiňuje seznam principů *welfare* označovaný jako *welfare checklist*, který musí soud při svém rozhodování vzít do úvahy. Není nezbytné, aby soud vždy seznam procházel bod po bodu, ale měl by si být vědom všech relevantních faktorů v něm uvedených, jelikož jeho nedodržení by mohlo být podkladem pro odvolání.

Ze všech principů uvedených v seznamu principů *welfare* lze uvést dva.

Princip minimálního zásahu se řadí mezi generální principy zákona o dětech. Značí, že hlavní odpovědnost za děti mají jejich rodiče a soud musí zasahovat pouze v nezbytných případech.

Princip rychlosti, v oficiálním znění označovaný jako princip žádného zpoždění značí, že jakákoliv forma průtahů může být pro dítě škodlivá.⁷⁸

⁷⁸ STANDLEY, K. *Family law*. 6.vyd. Velká Británie: Cromwell Press Ltd., 2008, str. 275-278.

5.1.1.2.6 Mediace

Mediace jako forma smírného řešení rodinně právních otázek je ve Velké Británii silně podporována jak vládou, tak justicí. Komise pro soudnictví ve věcech rodinných zastává názor, že před soudem by mělo být rozhodováno pouze minimum případů, které nelze vyřešit mediací.⁷⁹

I když neexistuje právní předpis, který by komplexně upravoval problematiku mediace, je tato otázka řešena zejména v case law.

Odvolací soud ve sporu Al-Khatib v. Masry z roku 2004 sdělil, že není žádný rodinně právní spor, který by potenciálně nebyl otevřený pro mediaci. Zdůraznil však, že je důležité, aby při řešení sporů formou mediace byla soudní supervize a aby byl vždy vybrán vhodný mediátor.

Spolek Rodinně právních advokátů ve svém kodexu vyžaduje, aby každý právní zástupce v raném stádiu sporu navrhl stranám jeho řešení formou mediace a aby takovému řešení vyjádřil podporu.

Řešení sporů prostřednictvím mediace je však ve většině případů stále pouze dobrovolné.

Zvláštním typem mediace je smírčí řízení. Za určitých okolností musí okresní soudce vést dětský případ ke smírčímu řízení, kterého se musí zúčastnit oba rodiče a každé dítě starší devět let.⁸⁰

5.1.2 Historie právní úpravy společné a střídavé péče ve Velké Británii

Za posledních 25 let doznal britský právní systém ve vztahu k rodičům a dětem značných změn.

V roce 1986 se v případě Riley vs. Riley odvolací soud usnesl na tom, že rozvodovým soudem schválená dohoda rodičů, podle které by se fakticky realizoval střídací režim péče o nezletilou po čtrnácti dnech, neměla být v první řadě nikdy vytvořena. Nutno podotknout, že dohoda fungovala po dobu tří let před jejím schválením soudem a pět let po něm.

Odvolací soud byl toho názoru, že nezletilá by měla mít stálý domov, který (aniž by bylo řečeno cokoliv proti kterémukoliv z rodičů) by měl být u matky. Ač

⁷⁹ Tamtéž, str. 290

⁸⁰ Tamtéž, str. 7-8

byl tento názor postupně prolamován, Anglie se k pojetí střídavé péče dodnes staví velice vlažně.⁸¹

Podstatná novinka přišla v roce 1989, kdy byl přijat zákon o dětech⁸², který upravuje vztahy mezi rodiči a dětmi, a sleduje nejlepší zájem dítěte⁸³.

V roce 2010 se Parlament zabýval schválením návrhu zákona týkajícího se střídavé péče. Podle tohoto zákona by soud musel presumovat, že je v nejlepším zájmu dítěte, aby o něj stejnou měrou pečovali oba rodiče a tedy děti svěřovat do střídavé péče.

Tento návrh zákona Parlamentem neprošel.

Otázka střídavé péče byla několikrát znovu přehodnocována (došlo například i ke zkoumání toho, jaké zkušenosti se střídavou péčí má Austrálie), v roce 2012 byl dokonce sepsán dokument označený jako Konzultační list, který se pozitivně vyslovil pro střídavou péči (došlo ke zdůraznění rovnocenné role obou rodičů v životě dítěte), ale zároveň existují nezvratné důkazy, které indikují, že presumpce střídavé péče v konfliktních rodinách by mohla dítěti ublížit. Legislativa by navíc vytvářela tlak na realizování střídavé péče i v situacích, kdy by takový typ péče o dítě nebyl v jeho zájmu.

Vláda tedy připravila legislativní návrh, který by presumoval „zahrnutí“ obou rodičů do života dítěte tak, aby byla zajištěna jeho životní pohoda (princip welfare dítěte je stěžejním principem britského rodinného práva). Kritika tohoto návrhu však argumentuje tím, že mnoho rodičů bude chtít argumentovat tím, že dítě při styku s druhým rodičem nemá zajištěno welfare, i když mu není nijak ubližováno.⁸⁴

Soud tedy dodnes o střídavé péči kladně rozhodnout nemůže (možnou alternativou však je sdílený příkaz k pobytu). Střídavá péče ale fakticky funguje v případech, kdy se rodiče na úpravě poměrů k dítěti dohodnou sami bez zahájení soudního řízení.

K problematice společné péče se anglické prameny práva nevyjadřují. Lze však předpokládat, že je pro ni platí to samé, co pro střídavou péči (lze ji realizovat, pokud se na ní rodiče nezletilého dohodnou bez ingerence soudu).

⁸¹ NIKOLINA, N.: *Divided Parents, Shared Children : Legal aspects of (residential) co-parenting in England, The Netherlands and Belgium*, 1.vyd., Intersentia Ltd: UK., str. 47-48.

⁸² Children Act, 1989

⁸³ Za dítě se bere osoba mladší 18 let

⁸⁴ EEKELAAR, J. MACLEAN, M. *Family Justice: The Work of Family Judges in Uncertain Times*, 1. vyd. Velká Británie : Hart Publishing Ltd., 2013, str. 172-174.

5.1.3 Rodičovská odpovědnost

Rodičovská odpovědnost je v anglickém právu chápána jako souhrn všech práv, mocí, povinností, zodpovědností a autorit, které právo poskytuje rodičům ve vztahu k dítěti i k jeho majetku.

Tato vágní definice je doprovázena výkladem z *case law*, které rodičovskou odpovědnost chápe například jako schopnost poskytnout dítěti domov a péči, vyjádřit souhlas se sňatkem dítěte a lékařským zákrokem (pouze do věku 16 let dítěte), povinnost dítě finančně podporovat a chránit dítě od fyzických, psychických a morálních škod a konečně určit jeho náboženské vyznání a formu vzdělání. Žádná osoba s rodičovskou odpovědností ji nemůže (ani z části) přenést, ale může ji delegovat (např. na učitele ve škole).⁸⁵

Zákon o dětech z roku 1989 stanovuje, kdo má ve vztahu k dítěti rodičovskou odpovědnost. V zákoně je vysloveně upraveno, že rodičovskou odpovědnost k dítěti může mít více než jedna osoba. Nikde však není určeno, kolik osob ji může mít.

Ne všichni rodiče nabývají rodičovskou odpovědnost stejným způsobem, jelikož někteří ji nabydou ze zákona (biologické matky okamžikem narození dítěte, jejich manželé a v případě registrovaného partnerství partnerky), další potřebují soudní rozhodnutí (nesezdání manželé, homosexuální partnerství bez registrace, adoptivní rodiče) či uzavření dohody s matkou (nesezdání manželé a lesbická partnerství bez registrace).⁸⁶

Pouze rodič, který nabyl rodičovskou odpovědnost ze zákona, jí nemůže být zbaven. Může mu však být omezena natolik, že bude zbaven možnosti ji vykonávat a to například v případě fyzického násilí, které vede k emočnímu utrpení.⁸⁷

Rodičovská odpovědnost zaniká automaticky v okamžiku, kdy dítě dovrší osmnáctý rok svého věku, nebo když je adoptováno.⁸⁸

⁸⁵ BURTON, F. *Family law* 1. vyd. Velká Británie: Cavendish Publishing Limited, 2003. 392 s. Strana 394-395. ISBN 1-85941-471-0.

⁸⁶ NIKOLINA, N.: *Divided Parents, Shared Children : Legal aspects of (residential) co-parenting in England, The Netherlands and Belgium*, 1.vyd., Intersentia Ltd: str. 64-67.

⁸⁷ Tamtéž, str.63-64

⁸⁸ NIKOLINA, N.: *Divided Parents, Shared Children : Legal aspects of (residential) co-parenting in England, The Netherlands and Belgium*, 1.vyd., Intersentia Ltd: UK, str. 63

5.1.3.1 Výživné

Výše výživného se podle zákona o výživě dítěte stanovuje procentuálně, podle výše příjmu povinného (příjem musí činit minimálně £200 týdně). Pro výpočet výše výživného je dále relevantní počet dětí v rodině (15 % z týdenního příjmu pro jedno dítě, 20 % pro dvě a 25 % pro tři a více dětí). V případě, kdy povinný nedosáhne na základní sazbu £200 týdně, se mu procentní sazba snižuje (osoby s příjmem nižším jak £5 týdně, studenti a vězni jsou od povinnosti platit výživné osvobozeni).

Pro určení výše výživného povinnému rodiči není podstatné, jaká je výše příjmu rodiče, u kterého dítě tráví většinu času. Oproti tomu má na výši výživného vliv to, kolik času (nocí) s kterým rodičem dítě tráví. Pokud dítě tráví s povinným rodičem minimálně 175 nocí v kalendářním roce, pak se výše výživného povinnému rodiči sníží až o 50%. Do výpočtu výše výživného se zahrnuje i příjem nového partnera povinného.

Rodiče mohou o výši výživného uzavírat dohody.

Zákon o výživě dítěte zavedl nový typ úřadu - Child support agency, který přebírá pravomoc soudů v otázce individuálního určení výše výživného a i jeho vymáhání v případě nedobrovolného plnění. Další povinností úřadu je výši výživného každoročně přezkoumávat.

Přezkum rozhodnutí Child support agency provádí v prvním stupni sám úředník, který o něm rozhodl. V druhém stupni jde o jiného úředníka téhož úřadu. Proti tomuto rozhodnutí je možné se odvolat k Child Support Appeal Tribunal, který se skládá z tříčlenného senátu (předsedou je právník, dva přísedící jsou laici s praxí v určování výše výživného). I od Child Support Appeal Tribunal se lze dále odvolat a to k Child Support Commission. Poslední opravný prostředek může směřovat ke Court of Appeal (důvodem odvolání však mohou být pouze právní otázky).⁸⁹

5.1.3.2 Bydliště dítěte

Rodiče dítěte se musí dohodnout na tom, kde bude dítě po jejich rozchodu žít. Pokud se na tom nemohou dohodnout, nebo pokud chtějí své rozhodnutí mít právně závazné, mohou zažádat soud, aby tuto otázku rozhodl příkazem k pobytu či sdíleným příkazem k pobytu. Žije-li dítě většinu času s jedním rodičem, pak je místo, kde žije, bráno za trvalé bydliště dítěte.

⁸⁹VOLESKÝ, J.: *Výživovací povinnost ve vztahu k nezletilému dítěti* [online]. [cit. 20.2.2018] Olomouc, 2013. rigorózní práce (JUDr.). UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. Právnická fakulta str. 80-82

Žije-li dítě určitou dobu s oběma rodiči, pak je příkaz k pobytu vydán oběma z nich (sdílený příkaz k pobytu).⁹⁰

Sdílený příkaz (někdy označovaný jako příkaz dvojího rezidentství) může dítěti umožnit strávit určitý časový úsek s jedním rodičem a jiný časový úsek s druhým rodičem. Například tedy může stanovit, že by dítě mělo strávit několik týdnů s matkou a s otcem.

Soud by měl nejprve rozhodnout o konkrétním rozdělení času mezi oběma rodiči a až posléze rozhodnout o tom, jaký typ příkazu bude vydán.⁹¹ Zákon uvádí, že příkaz žádného z rodičů neopravňuje k tomu změnit dítěti příjmení nebo ho vyvézt ze země na dobu překračující jeden měsíc.

V posledních letech však společnost chápe příkaz k pobytu jako něco víc, než jen potvrzení trvalého bydliště dítěte. Bere ho jako zákonem potvrzené uznání rovnosti obou rodičů. Příkladem může být situace, kdy by se matka s dítětem přestěhovala přes celé Spojené království, aby tak co nejvíce otci znesnadnila styk s dítětem. Otec by v tomto případě požádal soud o příkaz k pobytu, který by matce takové stěhování znemožnil.⁹²

Možná právě z tohoto důvodu narůstá tlak společnosti na presumpci sdílených příkazů k pobytu, které by zároveň rovnoměrně (50:50) rozdělily čas dítěte s oběma rodiči.

Odborná veřejnost se tomu však brání. Uvádí, že v mnoha případech od sebe rodiče bydlí příliš daleko a poukazuje na statistiky, které obecně potvrzují, že většině dětí takový způsob úpravy nevyhovuje (což může být způsobeno užíváním sdílených příkazů k pobytu v nevhodných případech).

Posledním důvodem stávícím se proti presumpci sdílených příkazů k pobytu je skutečnost, že často jde rodičům spíše o to, aby s nimi bylo jednáno stejně (rovně), než o to, co je v nejlepší zájmu dětí. Odborníci argumentují, že jakákoliv presumpce týkající se dítěte ohrožuje princip welfare dítěte⁹³.

Soud nerozhodne o změně bydliště dítěte, nejsou-li pro to dány závažné důvody.

⁹⁰Tamtéž, str. 64-67.

⁹¹ HERRING, J., *Family Law: Longman Law Series*, 6.vyd. Velká Británie: Pearson Education Limited, 2013, Strana 497.

⁹² NIKOLINA, N.: *Divided Parents, Shared Children : Legal aspects of (residential) co-parenting in England, The Netherlands and Belgium*, 1.vyd., Intersentia Ltd: UK., str. 64-67.

⁹³ HERRING, J., *Family Law: Longman Law Series*, 6.vyd. Velká Británie: Pearson Education Limited, 2013, str. 533-534.

To neplatí v případě, kdy se rodič, který má dítě ve výlučné péči, z jakéhokoli důvodu rozhodně přestěhovat a vzít dítě s sebou kamkoliv v rámci Spojeného království. Rozhodnutí o přemístění dítěte však může narušit kontakt mezi ostatními držiteli rodičovské odpovědnosti a dítětem a v případě, kdy nedojde k vzájemné dohodě, rozhoduje otázku stěhování soud. V praxi tak dochází k rozhodování o střídavé péči na velké vzdálenosti, která nebývá pro dítě žádoucí.

Jde-li o přemístění dítěte za hranice Spojeného království, musí k němu být dán písemný souhlas všemi držiteli rodičovské odpovědnosti, nebo povolení soudu. I když změna bydliště v rámci Spojeného království bývá většinou povolována, neexistuje žádná podobná presumpce týkající se mezinárodního stěhování, a to speciálně v případě, kdy oba rodiče značnou měrou pečují o dítě.⁹⁴

5.1.3.3 Kontakt s dítětem

Studie zpracovaná v roce 1970, zpracovaná na základě soudních rozhodnutí, došla k závěru, že okolo 30% rodičů (resp. otců), kteří dítě po rozvodu nedostali do výlučné péče, ztratilo po rozvodu s potomkem kontakt. U nesezdaných párů bylo toto číslo ještě cca o 10% vyšší. Ač se našlo mnoho rodičů (resp. otců), kteří označovali styk s dítětem po rozvodu (rozchodu) jako nemožný či velmi obtížný, existovalo značné množství z nich, kteří styk uskutečňovali pravidelně a vyvíjeli tak tlak na změnu z pouhého styku na střídavou výchovu, která je brána jako stav, kdy dítě tráví s každým z rodičů více jak 30% svého času.⁹⁵

Příkaz ke styku zavazuje osobu, s kterou dítě žije, aby umožnila přímý kontakt dítěte s osobou v takovém příkazu uvedenou. Kontakt může být umožněn například formou návštěvy, pobytu, telefonními rozhovory a kontaktem v kontaktních centrech. V jistých případech (například z důvodu uvěznění rodiče) je možné přímý kontakt nahradit kontaktem nepřímým, například v podobě telefonních hovorů, internetové komunikace (např. přes program Skype).

Styk s dohledem je užíván v případech, kdy je důvodné podezření, že by dítě při styku bylo nějakým způsobem ohroženo. Soudy je však častěji využíván

⁹⁴ NIKOLINA, N.: *Divided Parents, Shared Children : Legal aspects of (residential) co-parenting in England, The Netherlands and Belgium*, 1.vyd., Intersentia Ltd: UK, str. 67-73.

⁹⁵ EEKELAAR, J., MACLEAN, M. *Family Justice: The Work of Family Judges in Uncertain Times*, 1. vyd. Velká Británie : Hart Publishing Ltd., 2013. str. 164-166.

styk s podporou, který se uskutečňuje v monitorovaných centrech ke styku určených.

Příkazem lze kontakt s určitou osobou rovněž úplně zakázat.

Příkaz ke styku mezi rodičem a dítětem se presumuje. To samé však neplatí pro nevlastní rodiče a prarodiče.⁹⁶

5.1.3.4 Specifické záležitosti týkající se dítěte

Tato forma příkazu je využívána jako řešení v případech neshod týkajících se rozhodování o specifických záležitostech z titulu rodičovské odpovědnosti jako je vzdělání dítěte nebo náboženské vyznání.

Jako příklad lze uvést spor *Camden LBC v. R* z roku 1993, kdy žadatel úspěšně žádal soud o povolení dárkovství krve u dítěte, jehož rodiče patřili mezi svědky Jehovovy.

Ve věci *Re S (Specific Issue Order: Region: Circumsision)* z roku 2004 soud odmítl žádost matky muslimského vyznání, která žádala, aby se obě její děti mohly stát praktikujícími členy Islámu a pro osmiletého syna žádala schválení provedení obřízky. Otec dítěte, hinduista, naopak žádal, aby byl podporován kulturní rozvoj dítěte a to si díky tomu pak v dostatečném věku mohlo samo vybrat, jakou víru preferuje.⁹⁷

5.1.3.5 Zakázaná jednání

Příkaz týkající se zakázaného jednání neumožňuje rodiči (a jiným osobám) s rodičovskou odpovědností činit jednání v takovém příkaze zakázaná (například měnit dítěti příjmení).

5.1.4 Rozdíly v právní úpravě střídavé a společné péče v ČR a ve Velké Británii

Vzhledem k nutnosti dodržení stanoveného rozsahu diplomové práce se v následující komparatistice věnují těm nejmarkantnějším rozdílům, které mě zaujali, tedy soudním příkazům a výživnému.

Na rozdíl od ČR, kde soudy rozhodují ve věcech péče o nezletilé rozsudky, soudy ve Velké Británii rozhodují formou příkazů.

⁹⁶ DUNN, V., LACHKOVIC, V. *Family Law in Practice*, 9. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 163-164.

⁹⁷ Tamtéž, str. 168.

Zatímco v České republice soud rozhoduje o tom, jaká forma péče je pro nezletilého nejlepší, ve Velké Británii se dítě příkazem k pobytu vždy svěřuje do výlučné péče jednoho z rodičů a druhému z rodičů se určuje rozsah styku. Soudy ve Velké Británii však mohou rozhodnout i formou sdíleného příkazu k pobytu, kterým se de facto může realizovat střídavá výchova, která však explicitně v právním řádu zakotvena není. Jak již bylo v práci popsáno, je evidentní, že v Británii stále sílí hlas volající po legálním zakotvení střídavé péče, které by pravděpodobně vedlo ke konci nesprávného pojetí sdílených příkazů k pobytu.

Na rozdíl od České republiky, ve Velké Británii rozhodování o výživném soudům nepřísluší. Výpočet výživného, jeho vymáhání a každoroční přezkum jeho výše má na starost speciální úřad. Výhodou zavedení speciálního úřadu týkající se otázky výživného nesporně je snížení počtu nápadů směřujících k soudu. Nevýhodou bezpochyby je nárůst byrokratického aparátu, který musí být extrémní. Je například otázkou, zda je opravdu potřeba, aby úředníci ex officio přezkoumávali výši výživného k nezletilým dětem každý rok.

5.2 Společná a střídavá péče v Belgii

5.2.1 Aktuálně platná právní úprava společné a střídavé péče v Belgii

5.2.1.1 Vybrané mezinárodní prameny práva

Belgie je (stejně jako Česká republika a Velká Británie), vázána Všeobecnou deklarací lidských práv, Mezinárodním paktem o občanských a politických právech, Úmluvou o právech dítěte, Evropskou úmluvou o výkonu práv dětí, Úmluvou o styku s dětmi, Listinou základních práv EU a Nařízením Rady (ES) č. 2201/2003, o kterých bylo blíže pojednáváno v první kapitole této práce.

5.2.1.2 Vybrané národní prameny práva

5.2.1.2.1 Belgický občanský zákoník

Pro stanovené téma diplomové práce je tento hmotněprávní předpis důležitý zejména z hlediska ustanovení týkajících se rodičovské odpovědnosti a sporů, které s ní mohou být spojené (např. ohledně bydliště dítěte a výše výživného).

5.2.1.2.2 Belgický soudní řád

Procesní předpis z roku 1970 mimo jiné upravuje právo dítěte být slyšeno, právo styku (i za hranicemi Belgie) a rodinnou mediaci.

5.2.1.2.2.1 Příslušnost soudů

Spory ohledně rodičovské odpovědnosti v Belgii řeší hlavně soud pro mladistvé. Ten se zabývá i otázkami týkajícími se bydliště dítěte a jeho kontaktu s rodiči. V případě sezdaných osob se otázkou rodičovské odpovědnosti zabývá smírčí soud (je jím soud první instance).

Nesezdaní rodiče mohou před smírčí soud předstoupit pouze ve zvlášť závažných případech týkajících se zájmu dítěte (jde například o situace, kdy je vztah mezi rodiči nenapravitelně poškozen), v ostatních případech je pro ně příslušný soud pro mladistvé.⁹⁸

Dítě se nikdy nemůže stát procesní stranou. Rovněž platí, že nezletilý musí být před soudem vždy zastoupen a to buď rodiči, kteří mají vůči dítěti rodičovskou odpovědnost, nebo v případě střetu zájmů opatrovníkem (ve většině případů se za opatrovníka ustanovuje advokát).⁹⁹

Zájmy dítěte jsou chráněny rovněž státním zástupcem, který je povinen se účastnit všech řízení před soudem pro mladistvé. Státní zástupce je stranou pokaždé, když je ohrožen zájem dítěte. Má právo podat žalobu bez ohledu na vztah k rodičům dítěte, anebo dát namísto žaloby jako procesní strana rodičům „pouze“ radu týkající se nejlepšího zájmu dítěte. Státní zástupce je rovněž povinen shromažďovat všechny informace, které by mohly být ve vztahu k soudnímu řízení relevantní.¹⁰⁰

5.2.1.2.2.2 Právo dítěte být slyšeno

Za nejdůležitější procesní právo nezletilých se v Belgii považuje právo dítěte být slyšeno (a právo být o tomto právu poučeno).

⁹⁸ PINTERS, W., PIGNOLET, D.: *National Report: Belgium*. [online]. [citováno 1.3.2018]., str. 37

⁹⁹ NIKOLINA, N.: *Divided Parents, Shared Children : Legal aspects of (residential) co-parenting in England, The Netherlands and Belgium*, 1.vyd., Intersentia Ltd: UK, str. 148-150.

¹⁰⁰ PINTERS, W., PIGNOLET, D.: *National Report: Belgium*. [online]. [citováno 1.3.2018]., str. 42-43

Soud musí vyslechnout dítě starší 12 let, a pokud uzná za vhodné, může tak učinit i u dítěte mladšího.¹⁰¹

V takových případech může vyslechnout dítě buď sám, nebo může výslechem dítěte pověřit nějakou jinou kompetentní autoritu (psychologa, lékaře, sociálního pracovníka, atd.). Výslech musí být proveden na vhodném místě a nesmí mu být přítomna žádná ze stran sporu, jejich právní zástupci, ani státní zástupce (to neplatí pro lékaře, psychology a sociální pracovníky, kteří výslechu mohou být přítomni v případě, že to soud uzná za vhodné).

Z řad veřejnosti je takový postup hojně kritizován z důvodu možného ohrožení práva na spravedlivý proces a to i přesto, že je během výslechu vždy pořízen protokol o výslechu nezletilého. Belgický soudní řád však explicitně nestanovuje, že musí dojít k zaznamenání celého výslechu nezletilého a tím pádem může dojít k situaci, že dítě má možnost požádat aby určitá část jeho výslechu nebyla zaznamenána, a soud toto přání respektuje. Tato tendence je kritizována z důvodu porušení práva na obhajobu a principů spravedlivého procesu. V praxi se tak ukazuje, že soudci odmítají pořizovat záznam celého slyšení a většinou protokol o výslechu nezletilého omezují na sdělení jeho souhrnu.¹⁰²

Soudy však mají v určitých případech i právo odmítnout dítě vyslechnout. Pokud by o slyšení požádalo samo dítě a soud by jej odmítl, musí ve svém odůvodnění vysvětlit, podle jakých rozlišovacích kritérií rozhodl o tom, proč bylo toto právo dítěti odepřeno. Odvolání v takových případech není možné.¹⁰³

5.2.1.2.2.3 Mediaci

Belgické soudy mohou od roku 2001 nařizovat rodinnou mediaci v taxativně uvedených případech týkajících se otázek manželství, rozvodu, rodičovské odpovědnosti a společného soužití.

Podmínkou nařízení mediace však je žádost zúčastněných stran o její nařízení nebo alespoň souhlas s jejím nařízením (a s osobou mediátora).

Po dobu trvání mediace je soudní řízení přerušeno.¹⁰⁴

¹⁰¹ NIKOLINA, N.: *Divided Parents, Shared Children : Legal aspects of (residential) co-parenting in England, The Netherlands and Belgium*, 1.vyd., Intersentia Ltd: UK, str. 148-149.

¹⁰² PINTERS, W., PIGNOLET, D.: *National Report: Belgium*. [online]. [citováno 1.3.2018]. str. 41-42

¹⁰³ Tamtéž, str. 39-40

¹⁰⁴ PINTERS, W., PIGNOLET, D.: *National Report: Belgium*. [online]. [citováno 1.3.2018], str.38

5.2.1.2.3 Zákon z 8.4.1965; O ochraně mladistvých

Belgický zákon z 8. dubna 1965 o ochraně mládeže (zkráceně LJP) se týká zejména zbavení rodičovské odpovědnosti a slyšení dítěte před soudem pro mladistvé.¹⁰⁵

5.2.2 Historie právní úpravy společné a střídavé péče v Belgii

Společné uplatňování rodičovské odpovědnosti bylo v Belgii poprvé zavedeno v roce 1965 a týkaly se ho dvě podmínky. První z nich se vztahovala k uzavření manželství (ve výjimečných případech, kdy spolu rodiče nežili, byla rodičovská odpovědnost zachována pouze matce a otcí zůstalo jen právo styku s dítětem, které se realizovalo každých čtrnáct dní), druhá stanovovala, že v případě sporu má rozhodující slovo otec.

V tomto klasickém konzervativním rodinném modelu, který v Belgii přetrvával až do roku 1970, matka pracovala v domácnosti, a otec chodil do práce.

S postupem času a společenských změn došlo k přehodnocení zákonů týkajících se nejen rodiny. V manželstvích nastala rovnoprávnost, která se od roku 1974 projevovala i stejným postavením manželů ve vztahu k rodičovské odpovědnosti.

Princip odvození rodičovské odpovědnosti od manželství byl v roce 1987 nahrazen myšlenkou, že rodičovská odpovědnost vzniká na základě biologického pouta. Po rozvodu však rodičovská odpovědnost zůstala zachovávána pouze jednomu z rodičů a to tomu, u kterého dítě žilo (většinou šlo o matku), druhému z rodičů zůstalo pouze právo styku (kontaktu). Změna právní úpravy týkající se zachování rodičovské odpovědnosti po rozvodu oběma rodičům nastala až v roce 1995.

Po účinnosti zákona č. 1187/1 Sb.; O společném výkonu rodičovské odpovědnosti z 13. dubna 1995 již nebyl vztah mezi rodiči pro rodičovskou odpovědnost a její výkon relevantní. Od této doby začal být výkon střídavé péče o dítě mezi rodiči běžnou záležitostí. Soudy však mohly ve svých rozhodnutích v odůvodněných případech, kdy se rodiče nemohli dohodnout na bydlišti dítěte

¹⁰⁵ Tamtéž, str.3

nebo na jeho výchově, rozhodnout i o tom, že výkon rodičovské odpovědnosti jednomu z rodičů zanikne nebo bude omezen.¹⁰⁶

Explicitní zakotvení společné výchovy je belgickému právnímu řádu cizí. Z velkého množství ustanovení hmotněprávní i procesněprávní povahy však lze vyčíst, že rodiče mají vykonávat rodičovskou odpovědnost společně, ať jsou manželé nebo ne.

5.2.3 Rodičovská odpovědnost

Význam pojmu rodičovské odpovědnosti, stejně tak jako jeho obsah, nejsou v belgickém právu jasně definovány.

Podle článku 203 belgického občanského zákoníku, jsou rodiče dítěte zavázáni mu poskytnout, úměrně k jejich možnostem, ubytování, zdravotní péči, vzdělání a dbát o jeho všeobecný rozvoj. Dále jsou rodiče povinni vykonávat nad dítětem dohled a spravovat jeho majetek. Rodiče spolu nemohou uzavřít jakoukoliv dohodu v rozsahu, ve kterém je jeden z nich omezen nebo zbaven rodičovské odpovědnosti. Mohou se však dohodnout na výši své participace, a to i s tzv. *nihilstelling* (jeden rodič neposkytuje nic).

Podle rozhodnutí belgického odvolacího soudu z roku 2003 rodičovská odpovědnost slouží zejména k zajištění specifické ochrany dítěte týkající se jeho potřeb z hlediska fyzické i psychické zranitelnosti a je tedy v nejlepším zájmu dítěte, aby rodiče svou rodičovskou odpovědnost ve vztahu k dítěti vykonávali.

K zajištění takové ochrany jsou ti, kdo vykonávají rodičovskou odpovědnost, oprávněni a zároveň i povinni rozhodovat běžné denní záležitosti týkající se dítěte, stejně tak jako otázky složitější týkající se zdraví, vzdělávání, náboženského vyznání, apod.¹⁰⁷

Rodičovská odpovědnost a její výkon náleží oběma rodičům a nezáleží na tom, zda jsou manželé, zda spolu žijí nebo ne.

Postavení biologických a adoptivních rodičů je ve vztahu k rodičovské odpovědnosti a jejímu výkonu naprosto stejné (rozdílná právní úprava nastává až ve chvíli, kdy oba adoptivní nebo biologičtí rodiče zemřou nebo nastane ze strany rodičů jiná situace, kvůli které nelze rodičovskou odpovědnost vykonávat).

¹⁰⁶ NIKOLINA, N.: *Divided Parents, Shared Children : Legal aspects of (residential) co-parenting in England, The Netherlands and Belgium*, 1.vyd., Intersentia Ltd: UK, str. 119- 120.

¹⁰⁷ Tamtéž, str. 125-127

Vzhledem k tomu, že belgické právo od roku 2003 otevřelo institut manželství i pro osoby stejného pohlaví, došlo ke zrovnoprávnění postavení stejnopohlavních párů s páry opačného pohlaví v otázce adopce.¹⁰⁸

5.2.3.1 Vznik rodičovské odpovědnosti

5.2.3.1.1 Vznik rodičovské odpovědnosti rodičům

Matka, která dítě porodila, nabývá rodičovskou odpovědnost ze zákona automaticky. Anonymní porod v Belgii není možný.

Otcovství se určuje podle tří zákonných domněnek, které po sobě nastupují chronologicky.

První domněnka určuje, že dítě narozené v manželství (nebo do 300 dnů od jeho rozvodu či anulace) je potomkem manžela matky tohoto dítěte. Pokud otec dítěte není s matkou dítěte v manželském svazku, pak rodičovskou odpovědnost nabývá a rodičem se stává okamžikem, kdy otcovství uzná. To lze jen v případech, kdy dítě buď nemá určeného otce podle první domněnky (popř. kdy matka dítěte nežije v registrovaném partnerství s jinou ženou) a pokud se k otcovství dítěte hlásí jako jediný.

Otec určený podle druhé domněnky otcovství nesměl matku dítěte znásilnit a nesmí s ní být v zakázaném příbuzenském stupni.

Podle třetí domněnky rozhoduje o otcovství soud. Podle belgického občanského zákoníku platí, že by rodičovskou odpovědnost měli rodiče vykonávat společně i poté, co spolu přestanou žít.¹⁰⁹

5.2.3.1.2 Opatrovnictví dítěte

Osoba starší 25 let může být podle článku 325 (7) belgického občanského zákoníku, se souhlasem rodičů nezletilého, opatrovníkem dítěte a převzít tak na sebe odpovědnost za jeho výchovu a správu jeho jmění. Opatrovník svou činnost vykonává na základě smlouvy, kterou uzavře s rodiči dítěte a která navíc podléhá schválení opatrovnickým soudem (jinak by nebyla právně závazná). V případě, kdy je opatrovník ženatý, musí mu dát k opatrovnictví souhlas i jeho partner.

¹⁰⁸ PINTERS, W., PIGNOLET, D.: *National Report: Belgium*. [online]. [citováno 1.3.2018]., str.15

¹⁰⁹ NIKOLINA, N.: *Divided Parents, Shared Children : Legal aspects of (residential) co-parenting in England, The Netherlands and Belgium*, 1.vyd., Intersentia Ltd: UK, str. 127-131.

Opatrovnictví zaniká okamžikem smrti dítěte či opatrovníka, zletilostí (popř. emancipací) dítěte nebo jeho adopcí.

Belgické právo rozlišuje různé formy opatrovnictví. Nejběžnější formou je tzv. *gemeenrechtelijke voogdij* (využívá se v případech, kdy rodiče dítěte zemřou, nebo když nejsou schopni výkonu rodičovské odpovědnosti), dalším typem je *provoogdij* (opatrovník je ustanoven soudem poté, co soud dojde k rozhodnutí týkající se odebrání rodičovské odpovědnosti), *OCMW-voogdij* (týká se opatrovnictví dítěte, např. nalezců, nad kterým nikdo nedrží rodičovskou odpovědnost) a konečně *NBMV-voogdij* (opatrovnictví dětí, které se do země dostali ilegálně nebo pod uprchlickým statutem a nemají rodiče nebo opatrovníky).

5.2.3.1.3 Nevlastní rodiče

Nevlastní rodiče nemají žádná zvláštní práva pro nabytí rodičovské odpovědnosti. Pokud chce náhradní rodič získat práva nad dítětem, musí buď jako opatrovník dítěte uzavřít dohodu s jeho rodiči, anebo musí požádat o rozhodnutí soud. I tak ale nevlastní rodič získá pouze zlomek práv, která má vlastní rodič dítěte.

Pokud by chtěl nevlastní rodič získat rodičovskou odpovědnost v pravém a plném smyslu slova, musí dítě adoptovat. Belgické právo rozlišuje tzv. běžnou adopci (dítě neztrácí pouta se svou předchozí rodinou) a plnou adopci (dítě ztrácí pouta se svou předchozí rodinou a vytváří si je s novou, adoptivní, rodinou).

Existuje rovněž částečná úplná adopce, která zachovává pouta pouze s jedním původním rodičem, s druhým jej přetrhává a na jeho místo nastoupí rodič adoptivní.¹¹⁰

5.2.3.2 Výkon rodičovské odpovědnosti

Oba rodiče, kteří mají rodičovskou odpovědnost, mohou společně rozhodovat všechny otázky týkající se dítěte. Pokud jeden z rodičů rozhoduje nějakou podstatnou otázkou (týkající se například adopce dítěte) sám, musí k tomu mít výslovný souhlas druhého rodiče (není možné takový souhlas presumovat). V ostatních otázkách je presumpce souhlasu druhého rodiče možná.

¹¹⁰ Tamtéž, str. 125-132.

Oba rodiče mají vykonávat rodičovskou odpovědnost společně. Oba mají právo styku s dítětem a právo spravovat jeho jmění. Soud může v případech sporu rozhodnout, který z rodičů může určité otázky (např. bydliště, zdraví, vzdělání nebo náboženského vyznání dítěte) rozhodovat sám, bez souhlasu druhého rodiče tak, aby se jednalo o nejlepší zájem dítěte, a dále může výkon rodičovské odpovědnosti omezit.

Rodičovskou odpovědnost vykonávají rodiče dítěte od jeho narození do okamžiku jeho zletilosti (18 let věku), zploletnění soudem, popř. uzavření sňatku (rodičovská odpovědnost může zaniknout i z jiných důvodů, např. smrtí dítěte nebo rodiče, který ji vykonává). V ostatních případech může rodičovská odpovědnost zaniknout také rozhodnutím soudu týkajícího se adopce nebo rozhodnutí o zbavení rodičovské odpovědnosti.

Soud může omezit nebo zbavit rodičovské odpovědnosti ty rodiče, kteří byli pravomocně odsouzeni za spáchání trestného činu na dítěti (nebo s pomocí dítěte nebo jeho potomků) nebo kteří ohrožovali zdraví, bezpečnost nebo morálku dítěte špatným zacházením, zneužíváním, nebo kteří se oženili s osobou, která byla zbavena rodičovské zodpovědnosti, to se může týkat jednoho či více dětí. Rodič může ztratit rodičovskou odpovědnost také v případě, kdy soud rozhodne o tom, že rodičovskou odpovědnost zachová pouze druhému rodiči (v takovém případě však má rodič rodičovské odpovědnosti zbavený, stále právo na styk s dítětem a právo na informace).¹¹¹ K tomu blíže v následující podkapitole.

5.2.3.3 Zánik rodičovské odpovědnosti

Ke zbavení rodičovské odpovědnosti nebo její části může dojít po pravomocném odsouzení za trestný čin spáchaný proti dítěti, nebo za pomoci dítěte nebo jeho potomků.

Pokud by se jeden z rodičů vůči druhému dopustil násilného chování, je to z hlediska rodičovské odpovědnosti relevantní pouze v okamžiku, kdy by takové (prokázané) chování ohrozilo zájmy dítěte. V takových případech soud může rozhodnout o zbavení rodičovské odpovědnosti, z důvodu špatného zacházení, zneužití pravomoci, nebo špatného chování, které ohrožují zdraví, bezpečnost nebo morálku dítěte.

¹¹¹ Tamtéž, str. 133-137.

Posledním důvodem pro zbavení rodičovské odpovědnosti nebo její části je vstoupení do manželství s osobou, která sama rodičovskou odpovědnost pozbyla.

5.2.3.4 Zánik práva na styk

Se zánikem rodičovské odpovědnosti dochází i k zániku práva na styk, které je její součástí.

Podle belgického občanského zákoníku však každá osoba, která může prokázat důležitý vztah s dítětem, může u soudu nárokovat umožnění práva styku s dítětem (je-li takový styk v zájmu dítěte).

5.2.3.5 Obnovení rodičovské odpovědnosti

Rodičovská odpovědnost může být obnovena na žádost rodiče poté, co uplynul jeden rok od pravomocného soudního rozhodnutí o jejím zbavení. Rodič musí prokázat nejen to, že je schopen řádně rodičovskou odpovědnost vykonávat, ale i to, že jeho vztah s dítětem je harmonický. Aby byla rodičovská odpovědnost obnovena, musí totiž jít o zájem dítěte.¹¹²

Rodičovská odpovědnost zaniká dosažením zletilosti dítěte (dovršením 18 let věku), nebo i dříve, a to v případě, kdy se nezletilý ožení nebo jej soud zplnoletní.

5.2.3.6 Výživné

Vyživovací povinnost je jako součást rodičovské odpovědnosti zakotvena v občanském zákoníku.

Výše výživného se posuzuje vždy dle individuálního případu podle příjmů, majetku a dalších prostředků, které mají vliv na zajištění životní úrovně rodičů a jejich dětí. Výdaje se mezi oba rodiče dělí poměrně a dělí se na výdaje obvyklé (příspěvky každodenní povahy) a výjimečné (např. škola v přírodě)

Vyživovací povinnost trvá do zletilosti dítěte či do ukončení vzdělávání.

Na žádost jednoho z rodičů může soud rozhodnout o zřízení bankovního účtu, na který bude výživné zasíláno, s tím, že určí jak výši příspěvků obou rodičů a

¹¹² PINTERS, W., PIGNOLET, D.: *National Report: Belgium*. [online]. [citováno 1.3.2018].str. 35-36

dobu jejich splatnosti, tak i způsob s jakým má být s peněžními prostředky zacházeno.¹¹³

5.2.4 Střídavá péče

Vzhledem k tomu, že oba rodiče jsou v základu nadáni stejnou rodičovskou odpovědností, měli by ji podle belgického práva mít oba rodiče právo i stejnou měrou vykonávat.¹¹⁴

To je pravděpodobně důvodem, proč začala být v Belgii již před více jak dvaceti lety poměrně silně prosazována střídavá péče a proč je tomu tak dodnes.

Soud by měl rovnoměrně rozdělenou péči presumovat za první možnost rozhodnutí týkajícího se péče o dítě, ale pouze pokud o to požádá alespoň jeden z rodičů. Tato žádost může být i druhotná (oba rodiče žádají o výlučnou péči, ale minimálně jeden z nich uvádí jako druhou možnost i střídavou péči). V případech, kdy by rodiče navrhovali soudu pouze výlučnou péči, by se soud teoreticky měl přiklonit k návrhu jednoho z rodičů a možnost střídavé péče vůbec nevzít v potaz.¹¹⁵

Základní podmínkou pro rozhodnutí o střídavé péči je zájem dítěte, který má soud povinnost zkoumat. V případě, že střídavá péče není v evidentním rozporu se zájmem dítěte a oba rodiče s ní souhlasí, soud střídavou péči nařídí vždy. Pokud by však jeden z rodičů byl proti nařízení střídavé péče, pak soud musí zájem dítěte zvlášť zkoumat (a případně rozhodnout o střídavé péči i proti vůli jednoho z rodičů).¹¹⁶

V praxi se ve většině případů rozhoduje o střídavé péči, která je realizována buď v systému 50:50 (pokud spolu rodiče, byť špatně, komunikují, nebydlí od sebe příliš daleko a dítě není na střídavou výchovu příliš malé).¹¹⁷

Délka intervalů, v rámci kterých má být střídavé péče realizována, není stanovena. V praxi se ovšem nejčastěji uskutečňuje v režimu střídání o délce jednoho týdne.¹¹⁸

¹¹³ZÁHOŘÁKOVÁ, R., POHL, M., OBRAČAJOVÁ, B.: *Výživné a zálohové výživné ve vybraných evropských státech*. [online]. [citováno 17.3.2018]. str. 3-4

¹¹⁴PINTERS, W., PIGNOLET, D.: *National Report: Belgium*. [online]. [citováno 1.3.2018]. str. 35-36

¹¹⁵NIKOLINA, N.: *Divided Parents, Shared Children : Legal aspects of (residential) co-parenting in England, The Netherlands and Belgium*, 1.vyd., Intersentia Ltd: UK, str. 139.

¹¹⁶TRÁVNÍČEK, M. *Střídavá péče*. 1. Vyd. Praha: C.H. Beck, 2015. Beckova edice právní instituty. Strana 97.

¹¹⁷NIKOLINA, N.: *Divided Parents, Shared Children : Legal aspects of (residential) co-parenting in England, The Netherlands and Belgium*, 1.vyd., Intersentia Ltd: UK, str. 140.

5.2.4.1 Bydliště dítěte

Podle článku 108 belgického občanského zákoníku je úřední bydliště dítěte s jedním z jeho rodičů nebo jeho opatrovníkem. Každý, včetně dítěte, může mít pouze jedno oficiální bydliště. Není tedy možné, aby dítě ve střídavé péči mělo dvě adresy trvalého bydliště.

Rodiče se před rozvodem dohodnou, u kterého z nich bude mít dítě své trvalé bydliště. Soud dohodu týkající se bydliště dítěte neschválí v případě, že by zjevně odporovala nejlepšímu zájmu dítěte. Pokud by rodiče nebyli schopni spolu takovou dohodu uzavřít, rozhodne soud namísto nich.¹¹⁹

5.2.4.2 Změna bydliště

Ze soudní činnosti je patrné, že soudy nemají standardní postup pro rozhodování sporů týkajících se situací, kdy se při realizaci střídavé péče jako formy péče o dítě jeden z rodičů rozhodne s dítětem odstěhovat v rámci belgického území.

V praxi se tak střídavá péče realizovala i při vzdálenosti 160 km, jelikož podle rozhodnutí soudu byla v nejlepší zájmu dítěte. Na druhou stranu v jiném případě, kde šlo o vzdálenost 47 km, byla střídavá péče zrušena. Na nekonzistentnost soudních rozhodnutí poukazuje i rozsudek, kterým se zamítla žádost otce týkající se návrhu na časově vyrovnanou střídavou péči (50:50) kvůli vzdálenosti (33 km), kterou by dítě muselo každý den realizovat cestou od otce do školy.

Objevují se však i případy, kdy se rodič naopak snaží vzdálenost mezi ním a dítětem zkrátit a rozhodne se přistěhovat blíže k dítěti, aby mohla být realizována vyrovnaná střídavá péče.¹²⁰

5.2.5 Rozdíly v právní úpravě střídavé a společné péče v ČR a v Belgii

Nejpodstatnějším rozdílem týkajícím se právní úpravy společné a střídavé péče v ČR a v Belgii je bezpochyby to, že v Belgii se střídavá péče již dvacet let presumuje, a to v režimu 50:50 (pro tento režim postačí, aby spolu rodiče komunikovali alespoň na špatné úrovni).

¹¹⁸ TRÁVNÍČEK, M. *Střídavá péče*. 1. Vyd. Praha: C.H. Beck, 2015. Beckova edice právní instituty Str. 97.

¹¹⁹ NIKOLINA, N.: *Divided Parents, Shared Children : Legal aspects of (residential) co-parenting in England, The Netherlands and Belgium*, 1.vyd., Intersentia Ltd: UK, str. 138-139.

¹²⁰ Tamtéž, str. 145-147.

Soud však (podobně jako v Anglii) nerozhoduje explicitně o střídavé péči, ale o určení trvalého bydliště dítěte. V tomto rozhodnutí se pak stanoví i rozsah styku s druhým rodičem a výše výživného.

5.3 Společná a střídavá péče v Polsku

5.3.1 Aktuálně platná právní úprava společné a střídavé péče v Polsku

5.3.1.1 Vybrané mezinárodní prameny práva

Polská republika je vázána Všeobecnou deklarací lidských práv, Mezinárodním paktem o občanských a politických právech, Úmluvou o právech dítěte, Evropskou úmluvou o výkonu práv dětí, Úmluvou o styku s dětmi, Listinou základních práv EU a Nařízením Rady (ES) č. 2201/2003, o kterých bylo blíže pojednáváno v první kapitole této práce.

5.3.1.2 Vybrané národní prameny práva

5.3.1.2.1 Ústava

Obecná právní pravidla týkající se rodičovské odpovědnosti jsou definovány v Ústavě z roku 1997. Dle tohoto právního předpisu nejvyšší právní síly mají rodiče právo vychovávat děti podle svého přesvědčení.

Omezení nebo zbavení rodičovské odpovědnosti je možné pouze na základě zákona nebo soudního rozhodnutí. Dítě, jehož rodiče byli zbaveni rodičovské odpovědnosti, má právo na péči a pomoc ze strany veřejných orgánů.¹²¹

5.3.1.2.2 Zákon o rodině a opatrovnictví

Zákon o rodině a opatrovnictví dále rozvíjí vybraná ustanovení Ústavy. Upravuje příbuzenské vztahy, vztahy rodičů a dětí, rodičovskou odpovědnost a péči o nezletilého.¹²²

5.3.1.2.3 Zákon o sociální pomoci

Tento zákon z roku 2004 obsahuje ustanovení o náhradních rodinách.¹²³

¹²¹ MAĆZYŃSKI A, MAĆZYŃSKA, J.: *National Report: Poland*. [online]. [citováno 7.3.2018]. str. 1

¹²² Tamtéž, str 4

¹²³ Tamtéž

5.3.1.2.4 Občanský soudní řád

Občanský soudní řád obsahuje procesní ustanovení ve věcech rodičovské odpovědnosti.¹²⁴

5.3.1.2.4.1 Právo dítěte být slyšeno

Ve spojení s Ústavou občanský soudní řád dále rozvíjí právo dítěte být slyšeno.

Soud rozhodne o tom, zda je k výkonu tohoto práva nutná přítomnost rodiče či opatrovníka. Odborná literatura poukazuje na to, že soud by při výslechu dítěte měl vzít do úvahy zájem nezletilého, jeho vyspělost a povahu případu.¹²⁵

Občanský soudní řád ani jiné právní předpisy, neumožňují řešení rodinných sporů jakýmkoliv alternativními formami. Pokud má rodina jakékoliv potíže při plnění svých povinností, je jí umožněno využít služeb rodinného poradenství.¹²⁶

5.3.2 Rodičovská odpovědnost

Zákon o rodině a opatrovnictví neobsahuje definici rodičovské odpovědnosti¹²⁷. Pojem rodičovské odpovědnosti lze však chápat tak, že v užším smyslu zahrnuje povinnosti a práva rodičů vykonávat péči o dítě (spolu s jeho výchovou) a o jeho majetek. V širším smyslu lze do rodičovské odpovědnosti zahrnout i povinnost rodiče starat se o tělesný a duševní rozvoj nezletilého a připravit jej na budoucí práci, která bude prospěšná společnosti, to vše v souladu se zájmy dítěte a zájmy společnosti.

Bez ohledu na rodičovskou odpovědnost existuje vzájemná povinnost rodičů a dětí si pomáhat. Dítě, které má vlastní příjmy a žije s rodiči, má rovněž povinnost pomáhat uspokojovat potřeby rodiny. Rodiče jsou oproti tomu povinni poskytnout výživné dítěti, které není schopno se samo živit.

Každý z rodičů může (jako zákonný zástupce dítěte) za nezletilého samostatně jednat. Z tohoto pravidla existují podle zákona o rodině a opatrovnictví výjimky. Žádný z rodičů by neměl zastupovat dítě v řízeních, ve

¹²⁴ Tamtéž

¹²⁵ Tamtéž, str. 19

¹²⁶ Tamtéž

¹²⁷ Rodičovská odpovědnost – Polsko [online]. [citováno 7.3.2018], otázka č. 1

kterých jsou účastníky i jeho jiné děti a v řízeních, kde je kromě dítěte účastníkem řízení i druhý z rodičů či manžel nebo manželka.¹²⁸

5.3.2.1 Vznik rodičovské odpovědnosti

5.3.2.1.1 Vznik rodičovské odpovědnosti rodičům

Matka dítěte je žena, která jej porodila. Pokud je v době porodu žena vdaná (nebo neuplynulo víc jak 300 dní od okamžiku, kdy její manželství zaniklo), má se za to, že otcem dítěte je její (bývalý) manžel. Ten své otcovství však může před soudem popřít.¹²⁹

Rodičovská odpovědnost vzniká svéprávným rodičům dítěte. Není rozhodující, zda se dítě narodilo do manželství.

Výjimkou z tohoto pravidla je určení rodičovství (u nesezdaných rodičů) soudem. V takovém případě má otec dítěte právo na výkon rodičovské odpovědnosti pouze v případě, že mu toto právo soud přizná rozhodnutím o určení otcovství.¹³⁰

5.3.2.2 Opatrovnictví

Pokud ani jeden z rodičů nemá rodičovskou odpovědnost, pak je povinností opatrovnického soudu určit dítěti opatrovníka, nad kterým soud musí vykonávat dohled.

5.3.2.3 Adopce

Adopcí dochází k zániku všech biologických i právních vazeb mezi biologickými rodiči a dítětem. Mezi adoptovaným nezletilým a jeho novými rodiči dochází k vytvoření vztahu rovnocenného vztahu, jaký je mezi biologickým rodičem a dítětem a adoptivním rodičům tak vznikne rodičovská odpovědnost.¹³¹

Vzhledem k tomu, že polské právo nezná institut registrovaného partnerství a k tomu, že není možné adoptovat dítě dvěma lidmi, kteří nejsou ve formalizovaném vztahu, není možné, aby dítě adoptoval LGBT pár.¹³²

¹²⁸ Tamtéž, str. 5-7

¹²⁹ Tamtéž str. 2

¹³⁰ Tamtéž str. 8

¹³¹ Tamtéž str. 1-2

¹³² Tamtéž, str. 11

5.3.2.4 Výkon rodičovské odpovědnosti

Rodičovská odpovědnost musí být vykonávána v souladu se zájmy dítěte, jejichž obsah a rozsah je v Úmluvě o právech dítěte a v normativních aktech polského práva.

Rodiče mají společnou rodičovskou odpovědnost nad svým dítětem. Každý z nich je povinen a oprávněn ji vykonávat. Rodiče mohou jednat individuálně, ale rozhodnutí by měla být jednomyslně přijímána oběma rodiči.

V závažných otázkách, které mají pro dítě zásadní význam (např. změna bydliště dítěte), je potřeba jednoznačný souhlas obou rodičů. Pokud se na řešení takových otázek rodiče nejsou schopni dohodnout, soud rozhodne místo nich.¹³³

Pokud se rodiče nezletilého rozvedou, pak soud ve výroku v rozsudku o rozvedení manželství rozhodne i o styku a o výši výživného. Pro tato soudní rozhodnutí je charakteristické, že zatímco jeden z rodičů je nadán výkonem rodičovské odpovědnosti, druhý je na jejím výkonu v určitém rozsahu omezen. To samé platí i pro odluku a zrušení manželství. Rodiče spolu nemohou před soudem uzavřít dohodu o výkonu rodičovské odpovědnosti, soud by však jejich návrhy měl vzít v potaz, jen pokud jsou v zájmu dítěte.¹³⁴

5.3.2.5 Výživné

Podle zákona o rodině a opatrovnictví, musí povinný rodič (tedy rodič, do jehož výlučné péče dítě nebylo svěřeno) dítěti platit výživné do jeho osmnácti let (pokud se dítě nerozhodne pokračovat ve vzdělání). Rodiče však nemusí platit výživné dítěti, které je starší osmnácti let a své studium zanedbává.

Pokud povinný rodič neplní svou vyživovací povinnost dobrovolně, nebo pokud spolu rodiče neuzavřeli dohodu o výživném, rozhoduje o vyživovací povinnosti soud prvního stupně (okresní soud).

Výše výživného se stanovuje podle výdělečných a finančních možností povinné osoby a podle přiměřených potřeb navrhovatele¹³⁵.

¹³³ Tamtéž, str. 13-14

¹³⁴ Tamtéž, str. 9

¹³⁵ Vyživovací (alimentační) pohledávka - [online]. [citováno 7.3.2018], otázky č. 1-7, otázka 10

5.3.2.6 Zánik rodičovské odpovědnosti

Rodičovská odpovědnost zaniká plnoletostí dítěte, tj. dosažením věku 18 let (s některými výjimkami).¹³⁶

Polské právo rozlišuje situace, kdy je rodičovská odpovědnost pozastavena pro dočasnou překážku ve svém výkonu, omezena (např. kvůli ohrožení zdraví dítěte), a konečně stav, kdy je rodič své rodičovské odpovědnosti zbaven. Soud rodiče zbaví rodičovské odpovědnosti v případě, že rodič svou rodičovskou odpovědnost zneužívá, nebo nedbá svých rodičovských povinností týkajících se dítěte.¹³⁷

5.3.3 Právní úprava střídavé a společné péče

Dítě ve společné péči mohou mít pouze rodiče, kteří spolu žijí. Jestliže rodiče spolu nežijí, je dítě svěřeno do péče jen jednomu z nich.¹³⁸

Osobní kontakt s dítětem je nezbytnou podmínkou pro výkon rodičovské odpovědnosti. Z toho důvodu může být styk rodiče s dítětem zakázán pouze ve výjimečných případech (např. když by byl styk s rodičem pro dítě nebezpečný).¹³⁹ Ve všech ostatních případech platí, že ten z rodičů, který nemá dítě ve své výlučné péči, má právo na neomezený styk s nezletilým.¹⁴⁰

Situaci, kdy rodič, který má dítě ve své výlučné péči, neumožní druhému rodiči styk s dítětem, polské právo výslovně neupravuje. Podle zákona o rodině a opatrovnictví může soud učinit příslušné kroky, pokud je ohrožen blahobyt dítěte. Zejména soud může přikázat třetí osobě, aby se chovala určitým způsobem.¹⁴¹

5.3.4. Rozdíly v právní úpravě střídavé a společné péče v ČR a v Polsku

Rozhoduje-li polský soud o rozvodu, rozhoduje (na rozdíl od ČR) zároveň i o otázkách péče o nezletilé dítě. To se v Polsku svěřuje do výlučné péče jednoho z rodičů, druhému je určena výše výživného a styk. V ostatních případech, kdy

¹³⁶Rodičovská odpovědnost – Polsko [online]. [citováno 7.3.2018], otázka č. 1

¹³⁷MAĆZYŃSKI A, MAĆZYŃSKA, J.: *National Report: Poland*. [online]. [citováno 7.3.2018]. str. 16-17

¹³⁸Rodičovská odpovědnost – Polsko [online]. [citováno 7.3.2018], otázka č. 9

¹³⁹MAĆZYŃSKI A, MAĆZYŃSKA, J.: *National Report: Poland*. [online]. [citováno 7.3.2018]. str. 15

¹⁴⁰Rodičovská odpovědnost – Polsko [online]. [citováno 7.3.2018], otázka č. 9

¹⁴¹MAĆZYŃSKI A, MAĆZYŃSKA, J.: *National Report: Poland*. [online]. [citováno 7.3.2018]. str. 16

nebylo uzavřeno manželství, rozhoduje soud pouze o otázkách péče o nezletilé dítě.

Polsko (na rozdíl od Belgie a Velké Británie) zná, stejně jako ČR, právní úpravu společné péče. Rozdílem oproti České republice je, že společná péče je možná pouze v případě, kdy rodiče nejsou rozvedeni.

Mimo otázky společné a střídavé péče považují za důležité zmínit, že v Polsku není možné účastnit se rodinné mediace (či jiné formy mimosoudního řešení sporů).

1. Závěr

Cílem této diplomové práce bylo vymezení pojmů střídavé a společné péče, jejich zakotvení v českém právním řádu a v právních řádech vybraných zemí a srovnání právních úprav střídavé a společné péče v ČR, dalších vybraných zemí EU (konkrétně Belgie a Polska) a Velké Británie. V práci jsem se rovněž pokusila analyzovat příslušnou judikaturu Ústavního soudu ČR.

Na začátku své diplomové práce jsem se zabývala právní úpravou společné a střídavé péče v České republice.

Ukázalo se, že společnou péči je vhodné jako formu péče o dítě užít v těch případech, kdy spolu rodiče žijí v určité formě společného soužití (bydlí spolu, ohrazují část svých potřeb a společně pečují o nezletilé děti) i když jsou rozvedeni (nebo když jsou nesezdaní).

Oproti tomu střídavá péče, při které je dítě svěřeno v určitém přesně vymezeném časovém období do péče jednoho rodiče a v dalším časovém období do péče druhého rodiče, je vhodná jako forma péče o dítě v těch případech, kdy spolu rodiče nežijí, dokážou spolu však komunikovat a dítě od jednoho rodiče k druhému nemusí cestovat značné vzdálenosti

Pro obě tyto formy péče o dítě platí, že musí být v nejlepším zájmu dítěte.

Pro správné pochopení a vymezení střídavé péče jsem do diplomové práce zařadila i kapitolu týkající se judikatury Ústavního soudu.

V předposlední kapitole této diplomové práce jsem se věnovala srovnání české právní úpravy s vybranými zeměmi a to Velkou Británií, Belgií a Polskem.

Ve Velké Británii se dítě formou příkazu k pobytu vždy svěřuje do výlučné péče jednoho z rodičů a druhému z rodičů se určuje rozsah styku. Soudy mohou rozhodnout i formou sdíleného příkazu k pobytu, kterým se de facto může

realizovat střídavá výchova. Ta však explicitně v právním řádu zakotvena není. Výši výživného, jeho vymáhání a každoroční přezkum jeho výše má na starost speciální úřad a ne soud.

V Belgii se střídavá péče již dvacet let presumuje, a to v režimu 50:50 (pro tento režim postačí, aby spolu rodiče komunikovali alespoň na špatné úrovni).

Soud však (podobně jako v Anglii) nerozhoduje explicitně o střídavé péči, ale o určení trvalého bydliště dítěte, o styku a výživném.

V Polsku je spojeno rozhodnutí o rozvodu spolu s rozhodnutím o péči o nezletilé dítě. To se v Polsku svěřuje do výlučné péče jednoho z rodičů, druhému je určena výše výživného a styk. V ostatních případech, kdy nebylo uzavřeno manželství, rozhoduje soud pouze o otázkách péče o nezletilé dítě.

Polsko (na rozdíl od Belgie a Velké Británie) zná, stejně jako ČR, právní úpravu společné péče. Společná péče je možná pouze v případě, kdy rodiče nejsou rozvedení.

Polsko jako jediná z posuzovaných zemí nemusí přiznat rodičovskou odpovědnost otci, u něhož bylo o otcovství rozhodnuto soudním rozhodnutím. Lze se přiklonit k závěru, že tímto krokem, kterým by patrně měl být potrestán pouze otec, trpí zejména dítě.

Polsko (ke své škodě) rovněž jako jediná z posuzovaných zemí nezná rodinnou mediaci (či jiné formy mimosoudního řešení sporů)

Práci by bylo vhodné rozšířit i o judikaturu vybraných zemí, kterou se mi však v průběhu psaní práce nepodařilo sehnat, a to zejména díky nesoučinnosti úřadů jednotlivých zemí.

Resumé

This thesis deals with the legal regulation of joint and shared custody in the Czech Republic compared to selected EU countries (The Great Britain, Belgium and Poland)

The aim of this thesis is to glean current status and function of joint and shared custody in practice in the Czech Republic and to compare them with legal regulation in selected EU countries.

The first chapter deals with sources of law, the second deals with child custody as part of parental responsibility (part of this chapter is focused on the definition of principal terms as family, child and its best interests, part is focused on parental responsibility).

Chapter fourth deals very widely with joint and shared custody in the Czech Republic - from the definition of what is joint and what is shared custody, through the brief history of their legal regulation in the Czech Republic to the case law of the Constitutional Court of the Czech Republic. It is the case law of the Constitutional Court, which is crucial for this chapter, as it points out the development and the different approaches that have been taken over time to the issue of shared custody over the time.

The last chapter of this thesis deals with a brief description of shared and joint custody in selected European Union countries- Great Britain, Belgium and Poland and their comparison with legal regulations in the Czech Republic.

Seznam použitých zdrojů:

A. LITERATURA

1. Časopisecká díla

- FOREJTOVÁ, M., GRYGEROVÁ, J.: *Otazníky nad presumpcí střídavé péče o nezletilé děti aneb vliv ESLP na judikaturu Ústavního soudu*. Bulletin advokacie. Praha: Česká advokátní komora, 2016, 1-2, ISSN 1210-6348
- KOVÁŘOVÁ, D. *Střídavá péče velebená i proklínaná*. Bulletin advokacie. Praha: Česká advokátní komora, 2015, č. 3, ISSN 1210-6348
- NOVÁK, D. *Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1, Nc 41/95*. Bulletin advokacie. Praha: Česká advokátní komora. 1997, č. 9. ISSN 1210-6348
- ROGALEWICZOVÁ, R. *Orgán sociálně-právní ochrany dětí jako kolizní opatrovník dítěte*. Právní rozhledy. Praha: C. H. Beck, s. r. o. 2015, č. 20. ISSN 1210-6410
- WESTPHALOVÁ, L., HOLÁ, L. *Rodinná mediace, právní a sociální aspekty jejího poskytování*. Právní rozhledy. 2013, č. 18, ISSN 1210-6410

2. Cizojazyčné odborné publikace:

- BURTON, F. *Family law* 1. vyd. Velká Británie: Cavendish Publishing Limited, 2003. 392 s.. ISBN 1-85941-471-0.
- DUNN, V., LACHKOVIC, V. *Family Law in Practice*, 9. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2010, 308 s., Strana 163-164. ISBN: 978-0-19-957920-4
- EEKELAAR, J. MACLEAN, M. *Family Justice: The Work of Family Judges in Uncertain Times*, 1. vyd. Velká Británie : Hart Publishing Ltd., 2013, 229 s. ISBN: 978-1-84946-501-4
- HERRING, J., *Family Law: Longman Law Series*, 6. vyd. Velká Británie: Pearson Education Limited, 2013, 827 s., ISBN: 978-1-4479-23145-5
- NIKOLINA, N.: *Divided Parents, Shared Children : Legal aspects of (residential) co-parenting in England, The Netherlands and Belgium*, 1. vyd., Intersentia Ltd: UK, 229 s., ISBN 978-1-78068-341-6
- STANDLEY, K. *Family law*. 6. vyd. Velká Británie: Cromwell Press Ltd., 2008, 485 s. Strana 275-278. ISBN: 978-0-230-53746-0.)
-

3. Odborné publikace

- HOLUB, M., NOVÁ, H., PTÁČEK, L. a kol. *Zákon o rodině: Komentář a předpisy související*. 9. aktualizované a přepracované vyd. Praha: Leges, 2011. 456 s. ISBN 978-80-87212-96-7.
- HOLUB, M., NOVÁ, H., SLADKÁ HYKLOVÁ, J. *Zákon o rodině: Komentář a předpisy související*. 8. Aktualizované vyd. Praha: Linde, 2007. 751 s. ISBN 978-80-7201-668-6
- HOLUB, M., NOVÁ, H., HYKLOVÁ, J. *Zákon o rodině: Komentář a předpisy související*. 7. Aktualizované vyd. Praha: Linde, 2005. 748 s. ISBN 80-7201-517-6
- HRUŠÁKOVÁ, M. *Rodinné právo v aplikační praxi: rozvod, děti, výživné: (smlouva o vypořádání vztahů mezi manžely pro dobu po rozvodu)*. Praha: C.H.Beck, 2000. Edice právních rozhledů. 41 s.. ISBN: 80-7179-293-4.
- HRUŠÁKOVÁ, M., JEHLIČKA, O., KRÁLÍČKOVÁ, Z., a kol. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: Komentář*. 4. vyd. Praha: C.H.Beck, 2009. Beckova edice komentované zákony. 586 s. ISBN 978-80-7400-061-4.
- HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II.: Rodinné právo (§ 655-975): Komentář*. 1. Vyd. Praha: C.H.Beck, 2014, 1380 s. ISBN 978-80-7400-503-9
- NOVÁ, H., TĚŽKÁ, O.: *Vyživovací povinnost*. 1. Vyd. Praha: Linde, 1995. 226 s.. ISBN: 80-85647-84-2.
- RADVANOVÁ, S. a kol. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2015, 213 s. ISBN 978-80-7400-578-7
- RADVANOVÁ, S., ZUKLÍNOVÁ, M. *Kurs občanského práva: Instituty rodinného práva*. Praha: C.H.Beck, 1999. Právnícké učebnice (C.H.Beck). 227 s. Strana 168. ISBN 80-7179-182-2
- TRÁVNÍČEK, M. *Střídavá péče*. 1. Vyd. Praha: C.H. Beck, 2015. Beckova edice právní instituty s. 126. ISBN: 978-80-7400-596-1
-

4. Rigorózní práce

- VOLESKÝ, J. *Vyživovací povinnost ve vztahu k nezletilému dítěti* [online]. [cit. 20.2.2018] Olomouc, 2013. rigorózní práce (JUDr.). UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. Právnícká fakulta 117 str. Dostupné z

B. PRÁVNÍ PŘEDPISY

- Císařský patent č. 946/1811 Sb. zák. soud., Obecný zákoník občanský
- Evropská úmluva o výkonu práv dětí ze dne 25.1.1996
- Kodeks cywilny
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej
- Le code civile
- le code de procédure judiciaire
- Le code de la protection des mineurs
- Listina základních práv a svobod
- Listina základních práv EU
- Mezinárodní pakt o občanských a politických právech ze dne 19.12.1966
- Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003
- Prawo rodzinne i opieka
- The Children Act, 1989
- The Children Act, 2004
- The Child and Adoption Act, 2006
- The Child Support Act, 1991
- The Family Procedure Rules Act, 2010
- Úmluva o právech dítěte ze dne 20.11.1989
- Úmluva o styku s dětmi ze dne 15.5.2003
- Ustawa
- Všeobecná deklarace lidských práv ze dne 16.12.1948
- Zákon č. 91/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, a o změně a doplnění dalších zákonů
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- Zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí
- Zákon č. 292/2013 Sb. o zvláštních řízeních soudních

C. ELEKTRONICKÉ PRAMENY

- MAČZYŃSKI A, MAČZYŃSKA, J.: *National Report: Poland*. [online]. [citováno 7.3.2018]. 20 str., dostupné z: <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Poland-Parental-Responsibilities.pdf>
- PINTERS, W., PIGNOLET, D.: *National Report: Belgium*. [online]. [citováno 1.3.2018] 44 str., dostupné z: <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Belgium-Parental-Responsibilities.pdf>
- Rodičovská odpovědnost – Polsko [online]. [citováno 7.3.2018]. Dostupné z http://ec.europa.eu/civiljustice/parental_resp/parental_resp_pol_cs.htm
- Vyživovací (alimentační) pohledávka - [online]. [citováno 7.3.2018]. Dostupné z http://ec.europa.eu/civiljustice/maintenance_claim/maintenance_claim_pol_cs.htmv
- ZÁHOŘÁKOVÁ, R., POHL, M., OBRAČAJOVÁ, B: *Výživné a zálohové výživné ve vybraných evropských státech*. [online]. [citováno 17.3.2018]. 17 str. Dostupné z <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=108111>

D. SOUDNÍ JUDIKATURA

- Usnesení Ústavního soudu ze dne 13. 2. 2003, sp. zn. I. ÚS 297/01
- Nález Ústavního soudu ze dne 27.1.2005, sp.zn. I. ÚS 48/04
- Nález Ústavního soudu, ze dne 18.2.2006, sp.zn. IV. ÚS 617/06
- Nález Ústavního soudu ze dne 23.2.2010, sp.zn. III. ÚS 1206/09
- Nález Ústavního soudu ze dne 18.8.2010, sp.zn. I. ÚS 266/10
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 2.11.2010, sp.zn. I. ÚS 2661/10
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 5.10.2002, sp.zn. II. ÚS 1835/12
- Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 26.5.2014, sp.zn. III. ÚS 650/14
- Nález Ústavního soudu ze dne 26.5.2014, sp.zn. I. ÚS 2482/13
- Nález Ústavního soudu ze dne 30.5.2014, sp. zn. I. ÚS 1506/13
- Nález Ústavního soudu ze dne 25.9.2014, sp.zn. II. ÚS 3413/14
- Nález Ústavního soudu, ze dne 25.9.2014, sp.zn. I. ÚS 3216/13
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 9.12.2014, sp.zn. II. ÚS 2224/14

- Nález Ústavního soudu ze dne 18.12.2014, sp.zn. I. ÚS 1708/14
- Nález Ústavního soud ze dne 30.4.2014, sp.zn. I. ÚS 1554/14
- Usnesení Ústavního soudu z 25.3.2015, sp.zn. I. ÚS 122/15
- Nález Ústavního soudu ze dne 13.10.2015, sp.zn. III. ÚS 3462/14
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 24.11.2015, sp.zn. II. ÚS 2709/15
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 1.12.2015, sp.zn. II.ÚS 1271/15
- Nález Ústavního soudu ČR, ze dne 17.3.2016, sp.zn. IV. ÚS 106/15
- Nález Ústavního soudu ze dne 24.6.2016, sp.zn. II. ÚS 169/16
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 16.6.2016, sp.zn. IV. ÚS 358/16
- Nález Ústavního soudu ze dne 26. 7. 2017, sp.zn. I. ÚS 1079/17
- Nález Ústavního soudu ze dne 5.9.2017, sp.zn. II. ÚS 1654/17

E. OSTATNÍ

- Sdělení č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte